

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Dispvtaiones Theologicae

Quatuor Tomis distinctæ: Qvibus Vniversa Theologia Scholastica Clare,
Breviter & accuratè explicatur

De Deo, Et De Angelis

Martinon, Jean

Burdegalae, 1644

Dispvttatio XXIV. De proceßione personarum diuinarum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73898](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73898)

gnet, neque sit res ab eo diuersa. V. g. eadem quantitas potest, quamuis successiue, habere contrarias figuras; & idem mobile moueri moribus diuersis & contrariis: & vna eademque res potest esse principium actuum contrariorum: vt idem intellectus, idem appetitus, eadem vis moriua animalis. Et quamuis in rebus creatis nihil inueniatur omnino Deo simile quoad mysterium Trinitatis: nihil inde sequitur contra veritatem Trinitatis, quæ non debet esse quo-

ad omnia imitabilis in creaturis. Et nos illam non propter vllum argumentum naturale tenemus, sed credimus propter diuinam reuelationem nobis, sufficienter propositam. Neque res diuinas inscrutabiles, & superantes omnem admirationem, metimur humanis ratiocinationibus: sed diuinis reuelationibus, & Scripturæ testimonijs expositis iuxta sensum Ecclesiæ: quæ est columna & firmamentum veritatis 1. Tim. 3.

DISPUTATIO: VIGESIMA QVARTA,

De processione personarum diuinarum.

- Sectio I. *Virum inter personas diuinas sit processio, seu exitus vnus ab altera?*
- Sectio II. *Refutatur error Durandi, & Nominalium, contra doctrinam precedentem.*
- Sectio III. *Quomodo stet diuinitas personarum cum processionibus?*
- Sectio IV. *De principio & termino formali processionum diuinarum.*
- Sectio V. *Refutantur contrarie sententiæ, & respondetur earum argumentis.*
- Sectio VI. *Ex quonam actu intelligendi & Volendi procedant filius, & Spiritus sanctus?*
- Sectio VII. *Refutatur prima opinio contraria.*
- Sectio VIII. *Refelluntur alie due sententiæ aduersæ.*
- Sectio IX. *Cur processio vtriusque generatio, non autem processio Spiritus sancti?*
- Sectio X. *Cur processio filii & Spiritus sancti non sit creatio vel effectio, & cur non plures in diuinis processionibus, quam due?*

DE processione diuinarum personarum disputa S. Thom. tota qu. 27. & artic. 1. doceri processione in diuinis: non secundum quod effectus procedit à causa sicut Arius intellexit, dicens filium procedere à Patre, sicut primam eius creaturam: & Spiritum sanctum procedere à Patre, & Filio, sicut creaturam vtriusque: sic enim neque Filius, neque Spiritus sanctus esset Deus. Contra id quod dicitur de Filio 1. Ioan. ultimo, *Vi sumus in vero filio eius, hic est verus Deus*: & de Spiritu sancto. 1. Corinth. 3. *Nescitis quia membra vestra templum sunt Spiritus sancti. Templum autem habere solius Dei est. Neque etiam secundum quod causa dicitur procedere in effectum, in quantum vel mouet ipsum, vel similitudinem suam ipsi imprimi. Quo pacto Sabellius docebat ipsum Deum*

Patrem, Filium dici secundum quod carnem assumpsit ex Virgine & eundem dici Spiritum sanctum, secundum quod creaturam rationalem sanctificat, & ad uitam mouet. Cui errori repugnant verba Domini de seipso dicentis Ioan. 5. *Non potest Filius a se facere quicquam* & multa alia, per quæ ostenditur quod non est ipse Pater, qui Filius. Sed ad intra, secundum emanationem intelligibilem utpote Verbi intelligibilis a dicente, quod manet in ipso. Quicumque enim intelligit, hoc ipso quod intelligit, producit aliquid intra se, quod est conceptio rei intellectæ; ex vi intellectiua proueniens; & ex eius notitia procedens; diciturque verbum cordis, vel mentis, significatum verbo vocis. Art. 2. affirmat processionem Verbi diuini esse generationem proprie dictam, quia est origo viuentis a principio viuente coniuncto in similitudinem eiusdem naturæ. Procedit enim per modum intelligibilis actionis, quæ est operatio vitæ, adeoque a principio coniuncto: procedit etiam secundum rationem similitudinis, quia conceptio intellectus est similitudo rei intellectæ; & in eadem natura existit, quia idem in Deo est intelligere, & esse. Art. 3. asserit præter processionem Verbi secundum intelligibilem operationem, dari aliam processionem in diuinis, quæ est processio amoris secundum operationem voluntatis. Quia processio in diuinis est secundum actionem vitalem & immanentem, id est, quæ non producit aliquid extra, sed manet in agente. Huiusmodi autem actio in intellectuali natura, est actio intellectus, & actio voluntatis. Art. 4. dicit processionem amoris in diuinis non debere vocari generationem: quia non est secundum rationem similitudinis. Hæc enim est differentia inter intellectum, & voluntatem, quod intellectus fit in actu per hoc quod res intellecta est in intellectu secundum suam similitudinem. Voluntas autem fit in actu, non per hoc quod aliqua similitudo voluti fit in voluntate: sed ex hoc quod voluntas habet quandam inclinationem in rem volitam. Processio igitur, quæ attenditur secundum rationem intellectus, est secundum rationem similitudinis, & in tantum potest habere rationem generationis, quia omne generans generat sibi simile. Processio autem, quæ attenditur secundum rationem voluntatis, non consideratur secundum rationem similitudinis, sed magis secundum rationem impellentis, & mouentis in aliquid. Et ideo quod procedit in diuinis per modum amoris, non procedit ut genitum, vel ut filius, sed magis procedit ut spiritus. Quo nomine quædam vitalis motio, & impulsio designatur: prout aliquando ex amore dicitur moueri, vel impelli ad aliquid faciendum. Art. 5. concludit non esse plures quam duas processionem in diuinis, Verbi scilicet, & Amoris: quia processionem diuinam non sunt nisi secundum actiones immanentes, quæ in natura intellectuali & diuina sunt tantum duæ, scilicet intelligere, & velle. Nam sentire, quod etiam videtur esse operatio immanens, est extra naturam intellectualem, & ad Deum non pertinet.

Addit S. Doctor quæst. 41. art. 4. Necessarium esse ponere in diuinis potentiam respectu actuum notionalium: cum potentia nihil aliud

significet, quàm principium alicuius actus. Vnde cùm Patrem intelligamus vt principium generationis: & Patrem, & Filium, vt principium spirationis: necesse est tribuere Patri potentiam generandi: & Patri, & Filio, potentiam spirandi. Et ait c. 5. eiusdem quæst. affirmat potentiam generandi significare in re eto naturam diuinam, & in obliquo relationem paternitatis. Nam illud propriè dicitur potentia in quocunque agente, quo agens agit. Omnè autem producat ali- quid per suam actionem, producit sibi simile quantum ad formam quã agit. Illud ergo est potentia generandi in aliquo generante, in quo genitum assimilatur generanti. Filius autem Dei assimilatur Patri generanti in natura diuina. Vnde natura diuina in Patre est potentia generandi. Hæc D. Thomas, quæ sequentibus sectionibus exponenda sunt.

SECTIO I.

Utrum inter personas diuinas sit processio seu exitus vnus ab alia?

CONCLUSIO: inter personas diuinas est processio seu emanatio & origo vnus ab alia: filij quidem à Patre per viam intellectus; quæ processio generatio dicitur: Spiritus verò sancti, à patre & filio, per viam voluntatis; quæ processio, spiratio appellatur.

Prima pars satis liquet ex nominibus ipsis patris, filij, & Spiritus sancti, quibus personæ diuinae in Scripturis significantur. Nomen enim patris significat principium generans: & nomen filij genitum significat: & nomen Spiritus sancti, vt tertia persona proprium est, significat spiratum, qui quidem debet ab aliquo spirari & oriri, nempe à patre & filio velut à spiratore vnico, iuxta illud Symboli Nicæni, *Qui ex Patre Filioque procedit*: & declarationem Concilij Lugdunensis quæ refertur in principio libri 6. Decretalium cap. vnico de Summa Trinitate: & sic habet: *Spiritus sanctus æternaliter ex Patre & ex filio, non tanquam ex duobus principijs, sed tanquam ex vnico principio, non duobus spirationibus, sed vnica spiratione procedit.* Secundò idem testantur sacrae literæ. De filio quidem Ioann. 8. vbi Christus de se loquens sic ait: *Ego ex Deo processi, & veni, seu venio, iuxta Græcum. Et cap. 16. Exiui à Patre, & veni in mundum.* Et Psalm. 109. *Ex utero ante luciferum genui te.* De Spiritu sancto verò Ioan. 15. *Cum uenerit Paraclæus, quem ego mittam uobis à patre, Spiritum ueritatis qui à patre procedit.* Idem tertio confirmat ratio Theologica. Implicat enim Deum esse tres quorum nullus ab alio procedat. Nam in diuinis omnia sunt vnum realiter, vbi non obuiat relationis oppositio. Atqui sine productione non obuiaret relationis oppositio: ergo &c. Minor probatur: quia nulla alia oppositio realis, præter relatiuam fundatam in

origine seu productione vnus ab alio, potest in Deo excogitari, quæ non repugnet infinitæ ipsius amplitudini, & summæ, vt ita dicam, identificabilitati. Propter quam etiam nulla distinctio realis ponitur inter attributa quælibet tribus personis communia, iuxta ea quæ diximus disp. 3. sect. 2. Maior autem traditur à sanctis Patribus communi consensu affirmantibus non posse esse plures personas diuinas consubstantiales, & vnus eiusdemque naturæ, nisi vna alteri naturam suam communicet, & vna ab altera procedat. Eorum testimonia quamplurima videri possunt relata à Didaco Ruio disp. 1. de Trinit. sect. 3. & disp. 9. sect. 5. & disp. 15. sect. 2. & disp. 22. sect. 6. vbi num. 5. optime notat Patres omnes, etiam illos qui primo Nicæno Concilio antiquiores fuerunt, in hanc rationem consensisse: quod signum est ab ipsis Apostolis acceptam fuisse. Addo rem esse definitam expressè in Conciliis Tolerano XI. & VVormatiensi, utrobique in professione fidei.

Ratio verò est quia id omnino pertinet ad infinitatem simpliciter naturæ quæ incommunicabilitas enim personalis quæ non fundatur in aliqua relatiua oppositioe originis, præuenit ex imperfectione & limitatione. Vnde rectè Suarez lib. 1. de Trinit. cap. 4. num. 11. post Scotum affirmat in Deo non esse ponendam distinctionem, nisi vbi repugnat se identitatem, propter oppositionem. Tum quia id esset superfluum, tum etiam quia vbi non est oppositio, vnitas pertinet ad perfectionem. Eodemque num. 18. post eundem Scotum rectè probat nõ posse dari plures personas improductas, quia multiplicarètur sine vllò ordine per se in ipsis enim quæ multiplicantur per accidens, abiri potest in infinitum. Deniq; de facto non sunt plures sine productione: ergo aliter esse non possunt. Nã quod de facto est in Deo, pertinet quæ ad interdum eius constitutiõnem substantialè, siue quoad naturam, siue quoad personas, ita est necessarium, vt non potuerit aliter esse, propter diuinam immutabilitatem, & essendi ac subsistendi necessitatem absolutissimam.

Probat
dari pro-
cessionem
inter per-
sonas diu-
inas.

Personæ
diuinae nõ
possunt
multiplicari
sine
productione
ne vnus ab
alio.

Filius a
patre per
viam intel-
lectus pro-
cedit, &
Spiritus
per viam
voluntatis.

Secunda pars conclusionis, quod filius a patre procedat per viam intellectus, & Spiritus sanctus a patre & filio per viam voluntatis, est communis Catholicorum omnium, exceptis Durando & Nominalibus, de quorum errore dicemus sect. sequent. Probatum autem, quia filius saepe in Scripturis appellatur Verbum, Græcè, λόγος, ut Ioan. 1. *In principio erat verbum, &c. Et verbum caro factum est.* Et 1. Ioan. 5. *Tres sunt qui testimonium dant in celo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus.* Et Apocal. 19. *Vestitus erat veste aspersa sanguine, & vocabatur nomen eius verbum Dei.* Notum est autem verbum, & λόγος, pertinere ad intellectum. Quare si filius est verbum & λόγος, debet ad quo modo produci per viam intellectus. Similiter Spiritus sanctus inter alia nomina quasi propria vocatur amor & dilectio, ut notant sancti Patres quos citant & sequuntur Scholastici cum Magistro in 1. distinct. 10. & D. Thomæ interpretes quæst. 37. art. 1. sique tota Ecclesia ubique in officiis diuinis reginet, ut Spiritum sanctum vocet amorem & charitatem. Amor autem & charitas ad voluntatem pertinent. Nec quisquam dubitat Spiritum sanctum procedere per voluntatem, pro quo quod filius procedat per intellectum.

Non tamē
ut filius
intellectus
& volendi.

Cæterum filius non producit per intellectum, neque Spiritus sanctus per voluntatem, ut per potentiam producentem in se formalem actum, quo Deus fit formaliter intelligens & amans: sed aliter. Probatum, quia Verbum, ut proprie filium significat, non est id quo Deus & Pater intelligit formaliter: quemadmodum neque est sapientia quæ Deus & Pater formaliter sapiens est. Etenim Deus Pater est sapiens & perfectissimè intelligens essentia sua: & id quo pater est sapiens & perfectissimè intelligens, est de essentia filius. At verbum non est essentia ipsa Dei, neque est de eius ratione: Cuiusmodi tota essentia non esset in patre formaliter, quod est contra Lateranense sub Innocentio III. cap. 2. Nec magis posset dici Pater esse intelligens, quam posset dici esse filius, si propria ratio filij esset actus formalis intelligendi quo intelligens constituitur formaliter in esse intelligentis. Similiter Spiritus sanctus non est essentialis ille amor quo Deus essentialiter diligit: neque voluntas illa actualis quæ Deus essentialiter & formaliter est volens. Tum quia alioqui pater & filius non magis possent dici volens & amans, quam possent dici Spiritus sanctus. Tum etiam quia id, quo primò & per se Deus est volens & amans, est essentia ipsius, quæ Deus est perfectissimè in omni perfectione simplici & pura. At Spiritus sanctus non est secundum suam proprietatem ipsa essentia, neque est de ratione illius: cum essentia totaliter sumpta & integra sit de intrinseco conceptu cuiusque personæ, non autem Spiritus san-

ctus. Ergo Spiritus sanctus proprie & singulariter non est ille amor, quo primò & per se pater & filius diligit. Secundò, pater & filius sunt principium per fecunditatem actus essentialis volendi, ut infra confirmabitur. Qui actus est ratione prior, quam vel ipsa fecunditas quæ spiratur Spiritus sanctus. Ergo Spiritus sanctus non est amor ille, quo Pater & filius amant formaliter: alii qui Spiritus sanctus esset prior suo principio, & ipsamet fecunditate quæ producitur. Idemque dico de actu intellectus, respectu fecunditatis ad generandum filium.

Quamuis igitur pater aliquo sensu dici possit intelligere Verbo: & pater & filius, diligere Spiritu sancto: non tamen formaliter: sed vel appropriatiuè, quia intelligentia tribuitur filio speciatim, ratione originis; & dilectio Spiritui sancto: vel etiam identicè, id est, per aliquid quod ratione productionis primò & per se est idem realiter cum filio & Spiritu sancto, illique primò ac per se communicatur. Videatur D. Thom. quæst. 37. art. 2. in corp. vbi citat ex August. lib. 15. de Trinit. cap. 7. *Quis audet dicere patrem nec seipsum nec filium, nec Spiritum sanctum intelligere nisi per Spiritum sanctum?* Idemque August. lib. 1. retractat. cap. 26. non longe à principio, retractat, id quod alibi dixerat lib. 83. quæst. quæ 3. Patrem intelligere sapientiâ genitiâ, formaliter scilicet, non autem in sensu antea explicato, appropriatiuè vel identicè.

Ex his collige primò, in Deo esse duplex verbum, & duplicem amorem. Alterum essentialem seu formalem, communem tribus personis, quibus singulis tota essentia perfecte inest atque integrè: Nam ut definit Lateran. cap. 2. de Summa Trinit. Pater totam essentiam communicat filio, & non partem; habentque ambo vnam & eandem substantiam, essentiam, siue naturam. Alterum notionalem, qui est filius & Spiritus sanctus, producti per fecunditatem actuum essentialium intelligendi & volendi, quibus idcirco primò & per se identificantur per suam productionis, ut paulò post amplius declarabitur.

Collige secundò, aliquid esse contentiæ, & aliquid discriminis, inter verbum & amorem nostrum, & inter verbum & amorem diuinum: seu essentialem & formalem, seu notionalem & personalem. Verbum enim nostrum, & amor, duo habent. Vnum, quod formaliter constituant intelligentem & amantem: alterum, quod producantur realiter. In priori conueniant cum verbo & amore essentiali seu formali diuino: In posteriori verò, cum notionali. Contra verò, per primum differunt à verbo & amore notionalibus: per secundum, ab essentialibus. Etenim verbum & amor essentialia, quæ sunt actus ipsi formales quibus Deus formali-

ter intelligit & amat, existunt citra realem productionem: sicut cetera omnia essentialia & communia. Verbum autem & amor notionalia, quæ sunt secunda & tertia persona diuina, producuntur quidem realiter per fecunditatem intelligendi & amandi; non tamen ut formales actus quibus Deus intelligat & amet formaliter: sed ut personæ & substantiæ completæ ac subsistentes, per viam intellectus & voluntatis productæ, tanquam termini fecunditatis actus essentialis vtriusque facultatis.

7 Collige tertio, productionem Verbi, & Spiritus sancti, non esse propter indigentiam intelligendi & volendi, quasi Deus his egeat ut constituatur formaliter intelligens & amans: & quasi Deus per potentiam intelligendi & volendi producat realiter duos actus, quibus constituatur formaliter in esse intelligentis & amantis, illique actus substantiales, & subsistentes, sint Verbum seu filius, & Spiritus sanctus. Nam ut supra dixi, id quo Deus intelligit & amat formaliter, est essentia seu natura communis, nulla ad hoc indigens reali productione vel accessione: sed per seipsam sufficientissima ad omnem intelligibilia & volibilia, æquæ ac ad omnia extra se possibilia. Et alioqui pater non magis esset ac dici posset intelligens, aut amans formaliter, quam possit dici filius aut Spiritus sanctus. Si enim filius esset actus intelligendi, & Spiritus sanctus esset actus amandi: deberent formales, illorum rationes inesse patri, ut per eas constitueretur formaliter, in esse intelligentis & amantis. Denique hic error vulgaris correctus fuit à D. Augustino in semetipso, verbis supra relatis ex libro 15. de Trinit. cap. 7. & lib. 1. retractat. cap. 26. Non est, inquam, productio Verbi, & Spiritus sancti, propter indigentiam intelligendi & volendi, sed propter mirabilem fecunditatem, multo perfectiorem, quam sit fecunditas omnipotentis productivæ ad extra. Licet enim omnipotentia sit essentialis Deo, & nulli alteri perfectioni æquæ bonæ repugnans in eodem supposito: tamen obiectum ad quod est, est infinite minus quam termini illarum fecunditatum, constantibus eis proprietatibus quæ sunt penitus idem cum Deo, & absoluta necessitate ipsi identificantur, constituuntque Deum in esse personali triplici, sine quo non potest existere, & quo ultimo compleitur in seipso & substantialiter. Neque refert quod omnipotentia sit perfectio simplex, non autem vis generandi, aut spirandi. Quia enim omnis perfectio simplex nobilior est quacunque non simplici: ut hoc exemplo clarè liquet, quod v. g. cognitio lapidis ut possibilis, est perfectio simplex: neque enim repugnat meliori, aut æquali, in eodem supposito: & tamen longè inferior est vi ge-

nerandi filium Deum, aut spirandi Spiritum sanctum.

Tertia pars conclusionis, quod processio filij sit generatio, processio verò Spiritus sancti sit spiratio, sequitur ex præcedentibus. Nam de ratione filij propriè dicti est ut sit genitus, & ut sit eiusdem naturæ cum genitore. Quare filius diuinus, verè ac propriè sic dictus, debet esse genitus, & eiusdem naturæ cum patre, id est, verus Deus, qui non est nisi vnus. Et quamvis nomen filij generatim non significet, neque exigat ut filius sit eiusdem numero naturæ cum patre: aliunde tamen in diuinis id necessarium est: qua natura diuina non potest numericè multiplicari. Neque id repugnat nomini aut rationi filij & generationis: sed potius ad maiorem perfectionem facit, maioremque similitudinem & coniunctionem generantis cum genito, ut rectè docet S. Thom. 4. contra Gentes cap. 4.

Similiter intelligendum est Spiritum sanctum procedere à patre & filio per spirationem, ut definitum fuit in concilio Lugdunensi, cuius verba retulimus initio huius sectionis. Ideoque dicitur Spiritus specialiter, quasi spiratus: non autem ea significatione latiori, quæ spiritus appellatur quacunque substantia immaterialis & incorporea, ut Deus, & angeli, & animæ rationales. Quamvis autem spiratio non significet quod procedens per illam sit eiusdem speciei seu naturæ cum eo à quo procedit, sicut significat generatio: nihilominus Spiritus sanctus, etiã secundum suam proprietatem, & vi suæ processionis, est verus Deus. Quoniam eius proprietates per se ac necessario est eadem res cum natura veri Dei, neque potest aliter se habere: atque ita procedit per fecunditatem actus essentialis diuinæ voluntatis, ut vi suæ processionis non minus accipiat naturam diuinam primò secundum rationem voluntatis, & consequenter secundum omnes alias: quàm filius productus per viam intellectus primò naturam accipiat secundum rationem intelligentiæ, & consequenter secundum omnes alias. Plura de conuenientia & differentia inter vtramque processionem, & cur processio Spiritus sancti non sit generatio, sicut processio filij dicimus inferius, præcipue lect. 9.

SECTIO II.

Refutatur error Durandi, & Nominalium, contra doctrinam præcedentem.

Contra id quod diximus filium procedere per intellectum, & Spiritum sanctum per voluntatem, sentit Durand. in 1. dist. 6. qu. 2. num. 6. & sequentibus, vbi docet filium non produci per actum intellectus, nec Spiritum sanctum per actum voluntatis, sed

Processio filij est generatio.

S. Thom.

Processio Spiritus sancti dicitur spiratio.

10.

Durandi argumenta contra notionem sententiam.

Re. 2.

Potentia generandi & spirandi est perfectior omni potentia.

per naturam, quæ ratione prior est in Deo quam intellectus & voluntas. Fundamentum eius est quia dupliciter tantum intelligi potest, quod scilicet in diuinis producat per actum intellectus, & Spiritus sanctus per actum voluntatis. Vno modo, quod isti actus sunt ipsa productiones personarum. Alio modo, quod sint principia productionum. Primum non potest dici, propter tria. Quia productiones personarum sunt actus notionales, & non essentielles. Sed intelligere & velle sunt actus essentielles, & non notionales. 2. Quia cuiusque conuenit actus per quem persona producit, eidem competit producere personam ad quam actus terminatur: sicut cui competit generare, competit producere filium. Sed intelligere & velle competunt omnibus personis diuinis. Ergo omnibus competeret producere filium & Spiritum sanctum. 3. Quia productiones personarum differunt realiter. Sed intelligere & velle non differunt realiter.

Secundum etiam non potest dici, nempe quod sint principia productionum. Quia ex actibus intelligendi & volendi nihil consequitur, ut patet ex 9. Metaph. Ergo non sunt fecundi. Patet ergo, inquit, quod intelligere & velle non sunt productiones personarum, nec principia productionum: sed exclusis à Deo per mentem intellectu & voluntate, cum omnibus actibus suis, adhuc esset in diuinis generatio filij, & spiratio Spiritus sancti. Nimirum quia sunt ex fecunditate nature radicaliter, quam fecunditatem habet ex sua infinitate, & non ex hoc quod est intelligens & volens.

Quod amplius confirmat Durandus, quia secundum idem proportionaliter competit fecunditas creaturis, & Deo. Atqui fecunditas aliquid producendi competit creaturis, non ex hoc quod sint intelligentes & volentes, sed per aliquid prius & communius. Unde virtus generandi competit etiam rebus carentibus intellectu: & ubi reperitur in rebus habentibus intellectum, hoc non est per intelligere & velle. Item, qualis est ordo rei inter differentia realiter: talis est ordo rationis inter differentia secundum rationem. Sed ubi natura, intellectus, & voluntas, differunt realiter, productio est realiter vi natura, & non intellectu & voluntatis: ergo sic est in Deo, in quo ista sunt differentia solum secundum rationem. Hæc Durandus.

Cuius sententia quatenus asserit filium non produci per intellectum, nec Spiritum sanctum per voluntatem, ad hærent Nominales, Gabriel in 1. distinct. 7. quæst. 2. iuncta distinctione 11. quæst. 1. art. 2. Ocam eadem distinct. 11. quæst. 1. & Gregor. in 1. distinct. 13. quæst. vnica, iuncta distinctione 8. quæst. 2. artic. 1. sed alio nixi fundamento, nimirum quia per actum intellectum & voluntatem, aliaque Dei attributa, ne virtualiter quidem & ratione distingui, sed tantum penes nomina & connotata extrinseca. Verum hæc sententia merito damnatur

erroris & temeritatis à Suarez lib. 1. de Trinit. cap. 5. Vasq. disput. 111. cap. 2. Molin. quæst. 27. artic. 5. disp. 2. Valenti. ip. contro. uersis lib. 2. de Trinit. cap. 4. Ruis disput. 2. sect. 2. num. 5. & disp. 59. lect. 4. in initio, alii. que antiquioribus, quos isti referunt. Merito, inquam, damnatur, quia repugnat Scripturæ Partibus, & rationibus sumptis ex certis fidei dogmatibus.

Primum enim Scriptura filio tanquam patri & speciale tribuit esse Verbum, ut patet ex pluribus eius locis relatis num. 2. quibus adde filium passim in Scriptura vocari sapientiam Patris, ut Sap. 7. vers. 25. & 26. ubi nomine sapientia intelligi filium exponit ipsemet Apostolus Hebr. 1. vers. 3. ad locum eundem alludens, & partem eius citans. At qui eadem sapientia de se affirmat ex ore altissimi produisse, primogenitam ante omnem creaturam, Ecclesiastici 24. vers. 5. Prodire autem ex ore Dei ab æterno & ante omnem creaturam, est prodire ex ipsius intellectu. Os enim alicuius, est id quod dicit, seu quo loquitur. At Deus ab æterno non dicit nisi intellectu, quo sibi ipsi omnia exprimit, & dicit apud se quicquid est cognoscibile. Itaque filius procedit à patre per intellectum specialiter, habetque ratione sue processions ut sit peculiariter focus diuine intelligentia. Quare causa vocetur proprio & speciali nomine Verbum, & Sapientia genita, verbis supra relatis ex Ioan. 1. v. 1. & 14. & Apoc. 10. v. 14. & 1. Ioan. 5. v. 7. Quibus adde istud Ecclesiastici 1. vers. 5. *Fons sapientia, verbum Dei in excelsis*: Quo loco videtur S. August. ad confirmandum quod filius sit verbum lib. 15. de Trin. cap. 11. Et illud quod Sapientia de se ipsa dicit Proverb. 8. v. 23. & 24. *Ab æterno ordinata sum, & ex antiquis antequam terra fieret. Nondum erant abyssi, & ego iam iam concepta eram, &c.* Quæ verba sancti Patres communiter intelligunt de filio genito ab æterno, qui ratione sue originis, dicitur specialiter Sapientia & Verbum Patris æterni.

Neque respondeant Durandus & Nominales filium non nisi improprie & accommodatiue appellari Verbum. Nam hæc responsio est plane improbabilis. Tum quia sapit hæresim Arii & Origenis, ut recte ait D. Thom. qu. 34. art. 1. ad 1. Addo & quod magis sapere hæresim Alogianorum. Nam quod improprie tantum & metaphoricè dicitur tale, non est verè tale; & verius negatur, quam affirmatur esse tale. Tum etiam quia verba citata Scripturæ valde inepte & irrationabiliter exponuntur de verbo improprie & metaphoricè dicto. Nam si cum Ioannes ait, *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, omnia per ipsum facta sunt, &c.* Et *verbum caro factum est*: 1. inquam, licet explicare nomen Verbi toties repetitum, de verbo improprie & metaphoricè: pari audacia & temeritate licebit ibidem explicare nomen *Deus, de Deo metaphoricè & improprie dicto*: & il-

Gabriel.
Ocam.
Gregor.

Iud. Omnia per ipsum facta sunt, non de vera creatione, sed de metaphorica & apparenti, vel accommodantia. Et illud denique, Verbum caro factum est, de Incarnatione metaphorica. Quod cum sit absurdum & intolerabile, debeantque cetera omnia sumi in sensu proprio: debet pariter nomen Verbi proprie sumi. Quare merito Cyrill. lib. 7. Thesauri cap. 1. fere initio, sic ait: Verbum Ioannes appellat filium, v. hoc nomen quasi proprium, & ipsius esse filij maxime significativum elegisse videatur &c. Vides quomodo ipsum esse filij secundum naturam hoc nomen significat? Adde quod Ioannes eo loco susceperat explicandam contra Cerinthianos, & Ebionitas, filij & Christi divinitatem. Cui intentioni non erat conveniens uti verbis improprijs & metaphorice, ipsoque sui Evangelij exordio non nisi verbis improprijs explicare duo principalia fidei mysteria, nempe distinctionem personarum divinarum, & Incarnationem Inius ex illis, quam potius debuit proprio & speciali nomine designare. Vnde Cyrill. vbi supra, Frustra, inquit, miramur Evangelistam, & quasi magnum quid proprium tonasset, tonitruum filium appellamus, nisi Verbum quasi proprium, mirabile, & indubitum pronunciasset.

Similiter, si in altero testimonio 1. Ioan. 5. Tres sunt qui testimonium dant in celo &c. nomen Verbi metaphorice exponitur: pariter licentia exponit quis ibidem nomina Patris & Filij & Spiritus sancti, & illud, Hi tres unum sunt. Apoc. verò 19. ante verba illa v. 13. vocabatur nomen eius Verbum Dei; dicitur v. 12. Habens nomen scriptum, quod nemo novit nisi ipse. Quæ & multa alia ibidem de illo dicuntur, & peculiariter & proprie designandam ipsius personam. Adde præterea commune axioma Theologorum, sumptum ex D. August. lib. 3. de doctrina Christiana, cap. 10. Scripturæ verba esse in sensu proprio intelligenda, quantum fieri potest: neque ab illo recedendum esse, nisi cogat manifesta absurditas, quando scilicet verborum proprietas neque ad morum honestatem, neque ad fidei veritatem referri potest. At in præsentibus nihil cogit à verborum proprietate recedere.

Secundò, Sancti Patres idem disertè affirmant, & citata Scripturæ loca in eundem sensum intelligunt, nempe quod filius proprie & specialiter dicatur Verbum, quia per intellectum procedit. Vt Basil. hom. 16. in illud Ioannis, In principio erat Verbum, post medium, vbi sic ait: Cur verbum? Vt quod ex mente procedit, ostendatur. Et Chrysostom. orat. de illo Evangelico Oraculo, In principio erat verbum, quæ habetur tom. 6. novæ editionis, prope initium. Quemadmodum, inquit, mens nostra sermonem vel verbum procreans, nulla id perfectione facit &c. sic etiam omni perfectione vacua est illa, quæ neque dicendo explicari, neque mente comprehendendi potest, divina generatio. Et oratione 9. de illo Abrahami, Pone manum tuam subter

femur meum, quæ habetur eodem tom. 6. novæ editionis, sic ait: Quemadmodum se habet sermo ad mentem: sic unigenitus Deus Verbum sese habet ad patrem. Et Cyril. Alexand. lib. 1. in Ioan. cap. 5. circa medium, locum eundem Ioannis exponens: Filius, inquit, appellatur Verbum, ac sapientia: quoniam ex intellectu immediatè atque indivisibiliter est. Et lib. 2. Dialogi de Trin. longè post medium: Mens, inquit, humanæ parit & emittit à seipsa verbum &c. Quo exemplo paulò post explicat generationem filij ex mente Patris. Et Gregor. Nyssen. in epistola contra Apollinarem post medium, elegantè comparat duplicem Christi generationem, ut Verbi, & ut hominis, duplici verbi nostri generationi: Generatur, inquit, in corde, id est, interius in mente Verbum generatione quadam incomprehensibili atque incorporea: manetque intus incognitum. Ac secunda generatione corporea per labra generatur, tuncque omnibus innotescit: sed ab anima tenet quæ ipsum genuit, non auellitur. Vt per duplicem verbi nostri generationem manifestè duas Dei Verbi generatōnes secundum imaginem & similitudinem ediscamus. Genitus enim est indivisibilis, & inexplicabilis, atque incomprehensibili ratione; ex patre ante secula: eratque incognitus, tanquam in animo quadam apud patrem &c. Gregor. Nazianzen. orat. 36. non longè à fine. Verbum dicitur, quia ita se habet ad patrem, ut sermo ad mentem. Non modò propter generationem, passivè omnis expertem, Verum etiam propter coniunctionem ipsius cum patre, vimque enunciaticam. Quæ postrema verba notanda sunt. August. 15. de Trinit. cap. 6. sub finem: Illic intelligendo conspicimus tanquam dicentem, & Verbum eius, id est, Patrem & filium: atque inde procedentem charitatem utriusque communem, spiritum sanctum. Similia habent Hilarius in libro de Synodis esp. 5. vbi testatur Episcopos Orientales ita loca supra citata Sapientia, & Ecclesiastici, exposuisse; Irenæus lib. 2. contra hæreses, cap. 48. Eusebius, Athanas. Theodoret. Lactant. Ambros. Fulgent. Anselm. & alij, locis relatis à Bellarmino lib. 2. de Christo cap. 17. & à Didaco. Quis disp. 2. sect. 2. & disp. 55. sect. 4. & disp. 57. sect. 3.

Tertiò, dogma fidei, quod duas tantum esse processiones in divinis. Quarum prior est filij à patre solo; Posterior est Spiritus sancti à patre & filio. Adeoque illa est prima; hæc secunda. Nam filius, qui est principium Spiritus sancti, debet prius ratione esse productus, quam Spiritus sanctus quo prior est origine. Eademque de causa Pater, qui est improductus & principium cæterarum personarum, est prima persona Trinitatis: filius est secunda, Spiritus sanctus est tertia. Item prima est generatio: secunda non est generatio, sed spiratio. Atqui sententia Durandi & Nominalium non cohæret cum his fidei dogmatibus. Ergo rejicienda est, meritoque damnatur à Theod.

Cyrl.

Nyssen.

Nazian.

August.

Hilar.

Irenæ.

18.

Idem probatur ratione theologica.

17. Idem probatur ex Patribus, Basil.

Chrysost.

Supra num.
53.

logis supra citatis vt temeraria & erronea. Probatum minor. Nam posteo quod filius, & Spiritus sanctus, non procedant per intellectum & voluntatem; nulla potest reddi ratio efficax cur sint duæ processiones in diuinitis, nec plures, nec pauciores: vt fateatur Durand. in 1. dist. 10. q. 2. Neque cur productio filij sit à patre solo, & Spiritus sancti productio sibi ab utroque. Neque cur illa superior: hæc posterior. Nec denique cur illa sit generatio: hæc spiratio. Horum enim omnium ratio non potest aliunde reddi quam ex modo procedendi: filij per viam intellectus, & Spiritus sancti per viam voluntatis, vt patebit suis locis.

Durand.

19.

Fundamentum Nominalium euersum fuit supra dist. 3. sect. 5. 6. & 7. vbi ostendimus Scripturæ, Concilij, Sanctis Patribus, & rationi repugnare.

Soluntur
argumenta
Durand.

Ad primum verò Durandi argumentum, Respondeo actus intelligendi & volendi non esse productiones ipsas, sed esse principia productionum per fecunditatem generandi & spirandi in illis proximè fundatam, seu per se primò illis identificaram. Falsum verò est nihil consequi ex actibus intelligendi & volendi. Nam in creatis producuntur habitus, & species impressæ, per huiusmodi actus, ad facilitatem operandi, & ad recordationem. In diuinis verò excellentissima infinitudo essentia diuinæ intelligentis & volentis, valè ad duplicem illam productionem verbi & amoris personalis, & ad communicationem essentia personis productis.

20.

Ad primam confirmationem Respondeo processiones diuinas esse ex fecunditate natura diuinæ, quatenus ex eius infinitate prouenit vt actus essentialis intelligendi & volendi sint proximè & immediatè fecundi. Nimirum quia illud intelligere & velle, sunt intelligere & velle natura diuinæ ipsi essentialis: natura, inquam, mirabiliter fecunda, communicabilis & identificabilis tribus personis realiter distinctis.

21.

Ad secundam & tertiam confirmationem, dico fecunditatem ad intra competere Deo per aliquid altius, quam conueniat creaturis. Nimirum per actus immanentes, quibus persona producens producit aliam in se ipsa manentem, & velut in sinu suo conceptam. Qui actus immanentes in natura pure intellectuali & immutabili, cuiusmodi est natura diuina, non sunt alij, quam actus intellectus & voluntatis. Porro licet actus illi immanentes sint communes tribus personis: non tamen propterea vis producendi ad intra omnibus competit. Quia vis & fecunditas generandi non est actus intelligendi simpliciter & absolute sumptus: sed prout est determinatus, seu modificatus, & fecundus per proprietatem generantis. Fecunditas quoque spirandi non est actus voluntatis præcisè sumptus, sed vt determinatus seu modificatus & fecundus per proprietatem spiratoris sibi proximè & immediatè

Fecunditas generandi non est actus intelligendi simpliciter & absolute sumptus.

identificaram. Quo sensu debet intelligi, vt verum sit, id quod ait Scotus in 1. dist. 2. q. 7. filium procedere per actum notionalem intelligentia, qui est dicere, non autem per actum essentialem vt talem: & Spiritum sanctum produci non per amorem essentialem quæ talem, vt communem tribus personis: sed per amorem notionalem, id est, vt determinatum seu modificatum, & fecundum proprietate spiratoris. Alioqui verò falsum esset & superfluum, ponere actum intelligendi formaliter, proprium patris singulariter, vltra communem actum intelligendi, quo Deus intelligit perfectissimè omne intelligibile, & eo omni modo quo potest intelligi sine imperfectione. Falsum item est, patrem habere quicquam singulariter sibi proprium præter paternitatem seu proprietatem patris, quæ non est concipienda vt actus formalis intelligendi, sed vt hypostasis relatiuè opposita filio, relatione originis. Similiterque vis spirandi in Patre & filio non est concipienda vt actus formalis volendi: sed vt fecunditas constituens patrem & filium relatiuè oppositos ad Spiritum sanctum, per modum vnius spiratoris.

SECTIO II.

Quomodo stet diuinitas personarum cum processibus?

Ratio dubitandi est primò, quia omne quod producit, ab alio produci. Nihil enim produci potest à seipso. At nullum ab alio productum est Deus. Deus enim est primum ens, à quo est omne aliud ens. Nullum verò productum est primum ens, sed eatenus est secundum & accessorium. Secundò, produci ab alio est mendicare existentiam & accipere ab alio, & indigere illo: quæ omnia sonant imperfectionem, & repugnant enti simpliciter infinito. Tertio, persona producens præsupponitur productæ prius ratione, dependentia, & constitutione: persona verò producta est posterior. Et licet necessariò sequatur productionem: tamen à posteriori tantum, & consequenter. Hoc autem repugnat Deo summe perfectò, & primo enti, nullum prius aut perfectius agnoscens: ergo &c.

Ad primum Respondeo negando minorem. Ad cuius probationem, dico de ratione Dei esse, vt sit primum ens ratione essentialis: & non ratione cuiuscunq; proprietatis personalis, nisi identice, quatenus illa, vt productionis, identificatur essentia diuinæ, quæ est primum ens, & omnino à se.

Dices, personas productas ne quidem ratione essentia esse primum ens, siquidem illam habent ab alio, nempe à producente.

Respondeo essentiam personarum productarum duobus modis spectari posse. Primò, ab-

solutæ & secundum se: & sic non est ab alio, ne quidem communicante. Secundò, ut identificatam & veluti communicatam proprietati personæ productæ: & sic quidem ab alio est, non ut producente, sed tantum ut communicante: unde etiam eatenus est ens à se negatiuè, id est, improductum ab alio: quamuis non primum omni ratione. Prior enim est essentia ut communicabilis, & veluti radix fecunditatis & communicationis, quam essentia ut communicata, id est, communicatio actualis & formalis essentia. Sed hoc non obest Deitati personæ productæ: quia non quicquid est Deus, debet esse primum omni ratione, & sub quacunque consideratione: cum vel in ipsa essentia quædam sint alia alijs priora ratione, ut intellectus voluntate, & voluntas omnipotentia.

25. Processio personarum diuinarum est sine indigentia & dependentia.
Ad secundum Respondeo esse quidem inter personam producentem, & productam, exigentiam mutua[m] absolute[m] necessariam; & rationem principij, & termini; dantis, & accipientis: at non indigentiam, emendicationem, & similes imperfectiones, quæ non sunt de ratione producentis, & producti, generaliter sumptâ prout à Deo & à creaturis abstrahit: & à Deo remoueri debent: tum quia non minori necessitate persona producta existit & habet essentiam diuinam, quam producens: tamque est necessarium esse tres personas diuinas, quam esse ipsum Deum: unde non est ibi indigentia & dependentia, sed mutua connexio personarum, æque vtrique necessaria absolute. Tum etiam quia, ut rectè ait Cyrillus, Alexand. in Synodo V generali p. 3. in apologia duodecim anathematismorum, anathematismo 1. §. *D. sensio Cyrilli*, Deus non gignit nisi diuinè & dignè Deo: semotis scilicet imperfectionibus dependentiæ, causalitatis, indigentia & similibus, propter quas sanctus Dionysius cap. 2. de diuin. nominibus. versus finem concipiendas esse ait, processiones istas cum infinita distantia à creatis, licet ipsæ exprimentur nominibus, & cap. 7. eiusdem libri affirmat *Diuina dignè Deo esse intelligenda.*

26. Generatio non obest perfectioni filij.
Ad tertium Respondeo Patrem esse priorem origine, quam filium: itemque filium sequi à posteriori, sed posterioritate tantum originis, quæ in eo consistit, quod vnum sit ab alio. At hoc non obest perfectioni filij. Quia per productionem simpliciter & absolute[m] necessariam accipit diuinam essentiam, per quam absolute[m] spectatam est prior ratione & præsuppositione fundamentali, quam sit etiam pater ut pater, & ut distinctus à filio. Essentialia enim præsupponuntur personalibus, ut ratione priora. Neque ideo desinit persona quælibet esse summè perfecta, & nihil habere supra se. Quælibet enim continet formaliter, vel eminenter, omnem perfectionem. Et quamuis proprietates producentis non sit formaliter in producta, sicut vice versa proprie-

tas personæ productæ non est formaliter in producente: nulla tamen est perfectio in vna, quæ non sit saltem eminenter in alia, ratione essentia, in qua formaliter vel eminenter omnia continentur. Unde etiam fit ut persona producens non sit perfectior producta simpliciter: quoniam hæc vi processionis accipit, non tantum omnem perfectionem simpliciter simplicem, sed etiam eminenter ipsam perfectionem originis actiua, quæ est in producente. Licet producens habeat illam duobus modis: & formaliter, per seipsam; & eminenter, per essentiam. Sicut etiam persona producta habet oppositam proprietatem terminatiuam, seu passiuam originem, & formaliter per se, quo modo non est in producente: & eminenter per essentiam, quo modo vi essentia communis est personæ producenti.

27. In diuina non est beatius dare, quam accipere.
Illud verò Christi Actus: 20. *Beatius est dare, quam accipere*, verum est quidem de datione libera & morali, de qua Christus: aut etiam de quavis datione & acceptione creata. Non enim de diuina, in qua ex absoluta necessitate datur essentia eadem, quæ accipientem constituit infinitum simpliciter in omni genere perfectionis. Nam illud ens, quod procedit quidem ab alio, sed ita tamen, ut ex intrinseca & absoluta necessitate existere debeat, non existit alterius beneficio, neque vlli alteri debet suam existentiam, magis quam sibi ipsi. Sed habet in seipso necessitatem existendi, & fundamentum suæ existentia, quoniam ab intrinseco determinatum est ad existendum, & non tantum ratione sui principij: nulloque modo est de se indifferens, ut existat vel non existat. Unde non est existimandum huiusmodi ens tantum existere necessario, quia habet principium determinatum & necessitatum ad sui productionem: Id enim esset habere tantum necessitatem ab extrinseco: sed potius dicendum est, quia per se, & quatenus tale est, necessario debet existere per processionem ab alio, ideo habere principium determinatum ad sui productionem. Et vice versa, quia necessario, & ab intrinseco necessitate absoluta aliquid est secundum; idcirco esse principium determinatum ad alterius productionem. Ita, ut sit ex æquo intrinseca & absoluta, necessitas, tam in principio, quam in termino. Neque magis persona producta debeat suum esse personæ producenti, aut illa indigeat, vel ab illa pendeat; quam persona producens pendeat à producta, vel debeat illi suum esse, aut illa indigeat. Sed in vtraque tantum sit mutua connexio, mutuaque exigentia: & æqualis vtrique absolute[m] essendi necessitas. Atqui persona producta quæ ita se habet respectu personæ producentis diuinæ, ut nihil magis illi debeat, quam illa sibi, neque magis illa indigeat, neque ab illa pendeat, sed æque necessario existat; debet esse æqualis perfectionis cum illa, adeoque debet esse diuina. Quare personæ per-

In diuina non est beatius dare, quam accipere.

Persona diuina producta non minus est eius necessarium ab intrinseco, quam personæ producentis.

TNO
S
part
T

sonæ productæ in diuinis sunt æquales producentibus. Ac proinde in diuinis non est beatitudo & perfectio dare, quàm accipere; & producere, quàm produci.

SECTIO IV.

De principio & termino formali processionum diuinarum.

28. **P**otencia generandi & spirandi est realis & physica. **S**uppono primo in diuinis esse verum ac reale principium formale; seu potentiam generandi & spirandi: esseque erroneum existimare has potentias esse tantum virtuales seu metaphysicas. Nam potentie virtuales tantum & metaphysicæ non sunt veræ formales potentie; sed solum per modum potentiarum, siue per analogiam & proportionem ad veras potentias concipiuntur, propter æquivalentiam ad duo, quorum vnum est potentia in creaturis, & alterum est actus: suntque tantum nomine tenus & conceptu potentie. At dicere potentias generandi & spirandi non esse veras potentias formaliter & realiter producentes, sed tantum illa concipi propter æquivalentiam, est erroneum & hæreticum. Hoc enim est negare in Deo esse veras & reales productiones: ac proinde negare distinctionem realem, & pluralitatem personarum diuinarum, quæ fundatur in relatione originis, id est reali processione vnus ab alia. Quare grauius errauit Aureolus in 1. dist. 7. q. 1. art. 2. dicens potentiam generandi & spirandi, non nominare aliquod principium productiuum in diuinis.

29. **E**ius autem argumenta præcipua hæc sunt: **P**rimò, quia inquit, vbi productiones non sunt elicite, vanum est querere productiuam potentiam, aut principium producenti. Sed in diuinis generare & spirare non sunt productiones elicite: Pater enim nihil habet elicite: & possit illud quo constituitur formaliter in esse suppositi, non potest esse aliud; alioqui non esset suppositum improductum. Secundò, posse esse patrem non est posse potentie productiue, sed est posse connexionis necessariæ, eo modo quo homo potest esse animal. Sed eadem est potentia quæ potest generare, & qua potest esse Pater: alioqui Pater produceretur in esse patris, quod est erroneum. Ergo generare non est posse potentie productiue. Tertio, illa potentia productiua esset perfectio simpliciter simplex, multò magis quàm potentia creatiua. Ergo aliqua perfectio simplex esset in aliqua persona, quæ non esset in alia.

30. **A**d primum respondeo, illud procedere ex falsa imagine, quòd actio vel productio sit aliquid elicite ex ipso agente. Quod si ita esset, abiretur in infinitum. Nam eliceretur mediante alia actione, & hæc iterum mediante alia, & sic in infinitum. Ac si dicitur actio elici immediate ab agente, &

non egere actione intermedia, ab agente distincta: melius & verius est dicere terminum produci immediate ab agente, & non egere actione intermedia, distincta ab agente, ab eoque producta, ita vt actio nihil aliud sit, quàm agens se exercens circa terminum, suaque vi illum ponens.

Ad secundum respondeo, posse esse patrem, seu posse generare, non esse posse potentie productiue, circa ipsum patrem aut paternitatem: sed circa filium.

Ad tertium dico potentiam generandi, & potentiam spirandi, quamuis nobiliorem virtute creandi, non esse tamen perfectiorem simpliciter simplicem: quia relatiuè & incompatibiliter opponitur alteri æque bonæ. Licet autem potentie illæ non sint formaliter in personis relatiuè oppositæ: sunt tamen in illis eminenter, ratione essentia diuinæ, contentis formaliter omnes perfectiones simpliciter simplices, alias eminenter.

Suppono secundò, cum communi sententia Theologorum, principium quo, seu potentiam productiuam in diuinis, distinguere à principio producente vt quod. Similiter que terminum formalem productionis distinguere à termino totali, id est, à persona producta. Quod nemo negat præter aliquos Nominales, vt Gregorium Ariminensem in 1. dist. 7. quæst. 1. art. 2. conclus. 1. & Maiorem ibidem, quæst. vnica, sed à initio. Idcirco quia putant essentiam & proprietates personarum diuinarum ne ratione quidem & virtualiter distinguere. Quod esse falsum ostendimus disp. 3. sect. 5. & 6. Addit Gregorius loco citato, principium producens filium, seipso primò producere, & non per aliud extrinsecum aut intrinsecum. Igitur non est aliquod principium quo, aliud à principio quod producit.

Deinde, si Pater per aliud à se aliquo modo produceret, tanquam principio quo: esset aliquo modo illud tale causa patris. Quia omne quod agit per aliquid aliud: aliquo modo habet esse, vel tale esse, per illud. Tertio, si aliqua forma simplex substantialis, vel accidentalis, separata diuina virtute, aut naturaliter per se existens, ageret: ipsa seipso primò ageret, & non aliquo alio principio quo. Igitur sic est in primo producente, quod Deus est, non minus simplex, quàm illa forma. Neque dicas, inquit, quòd non obstante summa simplicitate personæ, adhuc essentia, & similiter proprietates, aliquo modo distinguuntur à persona, saltem secundum rationem: & per consequens persona potest esse principium quod: & essentia vel proprietas, principium quo. Illud enim non valet, quia distinctio rationis aut conceptus nihil facit ad præpositum. Neque conceptus vel ratio est principium quo, nec quod, generandi filium: sed res extrinsecua in qua cum nulla penitus sit distinctio, non potest ibi talium principiorum distinctio assignari. Et confirmatur quia eadem

ratione in forma simplici creata posset assignari principium quo, aliud à principio quod: quod tamen nullus dicit.

33. **Diluatur.** Ad primum Respondeo, principium producens filium, seipso primò producere, sed non omni ratione sui, vt videbimus paulò post. Ad secundum dico Patrem non producere per aliud à se, adæquatè, ne ratione quidem, distinctum: sed per aliquam sui rationem intrinsecam, quæ non est causa, sed ratio virtualiter & metaphysicè constitutiva Patris. Ad tertium Respondeo formam simplicem physicè, sed virtualiter & ratione multiplicem, non agere secundum omnem sui rationem quidquid agit: Possèque in illa distingui principium quod agit, à principio quo agit. Ex. gr. anima rationalis non intelligit quæ est vegetatiua, id est, quatenus per vim vegetandi æquiuale formis plantarum: sed quatenus est intellectiua, id est, quatenus similis est Angelis in virtute intelligendi: quamuis duæ illæ rationes sint idem à parte rei in eadem simplici anima rationali. Itaque in anima rationali potest distingui ratione principium quod, & principium quo: Quamquam iuxta modum communem loquendi, à quo non est recedendum, principium quo, non dicitur, nisi de toto substantiali & subsistente, cui tribuuntur actiones omnes, licet sint tantum ab aliqua eius parte, aut modo, vel accedente adiuncto; iuxta vulgatum axioma: Actiones sunt suppositorum.

34. Ad replicam, dico conceptum quidem nostrum vel rationem nostram, non esse principium quo, vel quod, generandi filium: sed rem extra conceptum à parte rei existentem. In qua licet nuda penitus sit distinctio propriè dicta, intrinseca scilicet, & formalis seu actualis: est tamen amplitudo virtualis, & æquiuale ad multa, quæ præbet intellectui fundamentum formandi de re illa diuersos conceptus inadæquatos, attingentes rem diuersimodè prout æquiuale rebus diuersis. Estque verum quod sit principium, quatenus æquiuale vni, & non quatenus æquiuale alteri. Sicut de anima rationali verum est quod sit principium sentiendi & sentiat actu, quatenus æquiuale animæ brutorum: & non quatenus æquiuale animæ plantarum. Quodque intelligat quatenus habet principium intelligendi, vt Angeli, supra perfectionem sentiendi & vegetandi, in qua cum brutis & cum plantis communicat.

35. His præsuppositis difficultas est quomodo filius & Spiritus sanctus procedant per viam intellectus & voluntatis? seu quodnam sit principium formale, cuius terminus formalis huiusmodi processionum?

Quænam sint principia processionum diuinarum?
Respondeo & dico primò, principium formale productionis filij esse actum essentialem intelligentiæ vt secundum: Spiritus verò sancti principium formale esse actum essentialem voluntatis vt secundum: ita vt Filius & Spiritus sanctus producantur

formaliter per actus essentialis intelligentiæ & voluntatis, non vt tales simpliciter, sed vt secundi sunt seu per ipsorum secunditatem mirabilem ad intra. Totale autem principium producens, esse Patrem respectu filij: & Patrem ac filium, per modum vnius spiratoris, respectu Spiritus sancti. Huius assertionis pars secunda, de principio totali, facilis est, & extra controversiam: fatique patet ex ipsa definitione principij totalis, quod est id totum cui competit virtus integra & completa producendi, quodque vere denominatur producere.

36. **Bonaucut.** Primò verò pars eiusdem assertionis de principio formali est D. Bonaucutæ in 1. dist. 7. art. 1. q. 1. Durandi eadem dist. q. 2. num. 29. Carthusiani ibidem q. 2. sub finem, vbi etiam Henricum, & Antihodorensem in eandem sententiam citat. Est etiam Varronis apud Gregorium Arim. in eadem dist. q. 2. art. 2. & Valentini Herice disp. 13. de voluntate Dei num. 43. vbi affirmat volitionem communem in patre & filio esse principium communicationum & productionum Spiritus sancti, per relationem spiratoris. Ad eandemque sententiam propè accedunt Albertus Magnus in 1. dist. 7. art. 2. Ricard. ibidem q. 1. & Valentini q. 15. de Trinit. puncto 2. assertionem 2. affirmantes essentialitatem quidem & proprietatem constitutivam generandi & spirandi: sed principium tamen proprietatem: Et Ioannes Delugo disp. 12. de Incarnat. num. 96. vbi sic habet: Natura diuina, prout præscindit à personalitate patris, non distinguitur realiter à persona filij. Quare vt sic non potest esse principium generandi filium. Principium enim & principiatum debent distingui realiter. Quare oportuit constitui in ratione principij per aliquid distinctum à filio: nempe per personalitatem. Huc vsque Delugo. Fauet etiam D. Thom. pluribus locis, quæ citabimus paulò post.

37. **Robatur** Probatur primò auctoritate Patrum, Athanasij in Dial. de Trin. contra Anomæos paulò post medium, vbi explicans illud Psal. 109. Ex utero ante luciferum genui te, sic habet: Vteri nomine genitricem vim ipsius hypostases intelligo. Quod autem per hypostasim non intelligat essentialitatem, patet ex eo quod de ipso refert Gregor. Nazianzenus in oratione de laudibus Athanasij, vbi sic ait: Cum à nobis esset una & tres hypostases piè dicerentur, & simili quidem modo apud Romanos intelligerentur: ceterum dum ob linguæ illius angustiam, verborumque inopiam hypostasim ab essentialitate distinguere non possent, tumque ob causam in illius locum, personarum indixissent nomen: D. Athanasius a traque parte humaniter accersita, & verborum sententia diligenter & accuratè perpensa, postquam concordēs reperit, neque quoddam doctrinam quædam inter se disidentes, ita negotium transigit, vt nominum vsu ipsi concedens, rebus eos constringeret. Hæc Nazianzenus. Sed neque etiam dici potest Athanasium per hy-

postquam intelligere totum Patrem ut talem: alioqui enim quando ait Patrem ex vtero id est, ex vi genitricis hypostaseos suæ gignere: sensus esset, Patrem ex vi genitricis patris sui gignere: quod est absurdum. In rigore tamen dici posset intelligere totam substantiam completam & individuum Patris, ut solent Patres antiqui, qui passim nomina hypostasis & personæ confundunt. Ita ut sensus sit Patrem gignere ex vi genitricis suæ substantiæ completæ, id est, suæ personæ. Apertius verò fauet Epiphanius hæc 73. prope medium, ubi sic habet: *Vox, Pater, plus est quam nomen Ingeniti.* In Ingenito enim non apparet potentia patris: quæ scilicet apparet in Patre, per id quod Pater addit supra Ingenitum. Nihil autem aliud addit, quam paternitatem. Quare ex mente S. Epiphanius paternitas est potentia patris ad generandum. Et Damasceni lib. de duabus Christi voluntatibus, paulò ante medium, ubi sic ait: *Omnia quæ habet Pater, sunt filij, sola gignendi vi excepta:* id est, excepta paternitate, quæ non potest communicari filio, cui opponitur relatiuè: cætera verò omnia quæ habet Pater, communicantur filio. Quare ex sententia Damasceni paternitas est gignendi vis.

38.

Idem probatur ratione.
Supra sect. 2.

Probatum secundò ratione. Nam quòd in Deo sit fecunditas, seu vis generandi & spirandi, quòdque generatio sit per viam intellectus, & spiratio per viam voluntatis, ex dictis supra notum est. Hæc autem fecunditas non est ad producendum actum intelligendi aut volendi formaliter: cum Deus seipso sit intelligens & volens, citrà realem productionem vultus actus, siue essentialis, siue contingentis. Neque etiam est præcisè intellectus aut voluntas in actu primo considerata, vel actus intellectus & voluntatis, præcisè sumptus: quia intellectus & voluntas, & actus intelligendi & volendi, possunt optime intelligi, etiam infiniti in perfectione intelligendi & volendi, sine fecunditate. Et uterque communicatur integrè & perfectè, non communicata fecunditate. Nam in Filio & in Spiritu sancto, non minus quam in Patre, est perfectissima intelligentia, & perfectissimus actus volendi: & tamen in filio non est fecunditas generandi, neq; in Spiritu sancto fecunditas spirandi. Ergo de ratione intelligentiæ aut actus volendi non est fecunditas, sed necessariò distinguenda est ratio, quandoquidem possunt illi actus communicari perfectissimè, absque fecunditate. Estque concipienda veluti consequens actus essentiali intelligendi & volendi: quia quòdammodo illi aduenit virtualiter, sequiturque Deum in esse perfectissimo intellectuali & volitivo constitutum essentialiter. Imò nec illos actus ita sequitur fecunditas, ut in quocunque est actualis intelligentia, aut actus volendi essentialis, sit etiam fecunditas illi respondens. Siquidem tota & per-

For anditas generandi & spirandi distinguuntur aliquatenus ab actu intellectus & voluntatis.

fecta ratio intelligentiæ est in filio, qui non potest esse genitor: & tota volitio est in Spiritu sancto, qui non potest esse spirator. Neque enim habent fecunditatem ad seipsos, cum idem à seipso produci nequeat. Neque ad alios, cum alij non sint possibles: potentia autem ad impossibile & ad nihil, nihil est. Et quidem quòd alij filij, & Spiritus sancti, non sint possibles, manifestum est. Alioqui iam essent. Nam personæ diuinæ non sunt ex libertate, sed ex necessitate absoluta: ita ut idem sit reipsa in illis posse esse, & esse. Potentia etiam realiter & physicè productiua eiusdem ad seipsum esse nequit. Non solum propter realem præsuppositionem producentis ad productum: quæ si nihil aliud obstat, suppleri posset per reproductionem eiusdem à seipso aliter existente & præsupposito reproductioni suæ: Verum propter oppositionem realem necessariam inter producentem & productum immediatè, quæ sine reali distinctione esse non potest: alioqui quidni filius & Spiritus sanctus producant seipsos: ita ut bis producantur ab æterno, cum subordinatione quorundam: primò à persona distincta, secundò à seipsis, simul quidem tempore quo producantur ab alio, sed origine posteriori: ad eundem modum quo lumen ab alio productum, producit aliud tertium, eodem instanti quo ab alio producit: cum subordinatione tamen originis: quatenus ipsum prius debet esse & produci ab aliquo, quam producere aliud: & hoc ab illo est, non illud ab isto.

Adde quòd si non esset necessaria distinctio realis inter producentem & productum immediatè, non esset ratio distinguendi realiter personas diuinas propter productiones: quia in diuinis omnia sunt vnum quantum fieri potest. Vnde vterius confirmatur responsum. Nam producentem, quæ producentem formaliter, & secundum, debet distinguere realiter ab eo quod producit. Atqui natura diuina, ipsaque intelligentia & voluntas, tam in actu primo, quam in actu secundo intelligendi & volendi considerata, non distinguitur realiter à personis productis: ergo &c. Confirmatur secundò ex D. Thom. qui licet contrarium sentire videatur quæst. 41. art. 5. verbis relatis in prohemio huius disput. alijs tamen locis aliqua tradit quæ non parum fauent nostræ sententiæ: ut quæst. 37. art. 1. in corp. ubi distinguit *Intelligere*, & *Dicere*: atque *Intelligere*, in diuinis dici solum essentialiter, quia non importat habitudinem principij: at verò *Dicere*, importare habitudinem principij: & q. 41. art. 1. ad 2. refert ex Magistro in 1. dist. 36. generationem esse paternitatem. Et in eadem solutione vniuersim asserit actum notionalem in diuinis non differre à relatione, nisi secundum modum significandi. Et art. 4. ad 3. tradit has propositiones: *Potentia significat principium. Principium autem importat distinctionem ab eo cuius*

est principium. Actio ab agente non distinguitur in Deo. Potest Deo attribui potentia secundum propriam rationem principij. Et ideo sicut potentiam creandi ponimus in Deo: ita possumus ponere potentiam generandi vel spirandi. Intelligere & velle non sunt tales actus qui designent processionem alicuius rei à Deo distincta. Unde respectu horum actuum non potest saluari ratio potentie. Hucusque D. Thom. iuxta quæ essentia & intelligentia diuina non potest esse formaliter potentia generandi. Nam potentia formaliter significat principium. Principium verò importat distinctionem ab eo cuius est principium. Sed essentia & intelligentia diuina non importat distinctionem ab eo quod generatur. Ergo essentia & intelligentia non est formaliter potentia generandi. Restat igitur vt generandi vis sit proprietas patris realiter distincta à filio, quæ est ipsa paternitas. Idem S. Thomas quæst. 41. art. 4. in corp. ait potentiam nihil esse aliud, quam principium alicuius actus. Item potentiam generandi significare id, quo generans generat. Ergo, si id quo generans generat, est potentia: & potentia est principium: & principium importat distinctionem ab eo cuius est principium: sequitur essentiam & intelligentiam secundum propriam rationem non esse potentiam generandi, cum non importet distinctionem ab eo quod generatur.

40. Concil. Lateranense. Confirmatur tertio ex Lateran. cap. 2. de summa Trinit. circa medium, vbi sic ait: *Illam res, scilicet naturam, non est generantemque genita: sed est pater qui generat, & filius qui gignitur.* Quibus verbis significat Patrem non per ipsam naturam siue essentiam, sed per aliquid sibi proprium generare, nimirum per paternitatem. Alioquin enim si Pater non proprio aliquo generat, sed naturam: certe natura ipsa proprie generat, quippe cuius actiue est generatio. Aut si ipsum formale constitutum naturam formaliter generat vt tale: ergo & ipsa natura, per quam tale formaliter constituitur. Sicut calor verè calefacit, & frigus frige facit, & lux illuminat: quamuis calor, frigus, & lux sint in concreto physico, id est, in aliquo subiecto quod constituunt formaliter calidum, frigidum, lucidum; non autem in abstracto. Denique quando aliquid conuenit alicui supposito, & alteri repugnat: debet illi conuenire secundum id quod illi proprium est, & in quo differt ab altero. Sicut v. g. visio & fructus Dei, quæ conuenit homini, & non brutis, conuenit illi secundum proprium hominis, per quod differt à brutis. Sed potentia generandi conuenit patri, & repugnat filio: ergo patri conuenit secundum id quod est proprium patris, & in quo differt à filio. Alias plures rationes addit Durand. loco supra citato.

41. Ex his collige primò, Deum non generari.

nerare per suum intelligere, nec spirare per suum velle, nisi remotè: proximè verò per fecunditatem, seu per intelligere & velle vt fecundum. Non tamen ita vt intelligere & velle materialiter tantum habeant; quoniam actus intelligendi, & volendi, non sunt tantum velut subiectum, sed etiam radix proxima fecunditatum quæ conueniunt illis per se. Quamuis non ita, vt sint à illorum ratione infesca: neque ita vt in quocunque est actualis intelligentia vel actus volendi, sit etiam fecunditas.

Collige secundò, Filium non gigni per actionem intelligendi, nec Spiritum sanctum produci per actionem amandi: quasi huiusmodi actiones sint formaliter ipsorum productiones. Etenim productio Filij & Spiritus sancti realis est, terminaturque ad aliquid realiter distinctum. Actio verò intelligendi & amandi in Deo non est realis: quia Deus non agit physicè & realiter, intelligendo & amando, sed per simplicem entitatem & substantiam suam sufficiens est, absque vlla reali productione, ad intelligendum & amandum. Neque vlla est distinctio inter ipsius intelligendi & volendi potentiam, & actum secundum intelligendi & volendi, nisi virtualis & per æquivalentiam ad intellectum aut voluntatem, & actum secundum creaturarum. Et hæcenus de principijs processionum diuinarum. Jam de terminis.

43. Dico secundò, terminos formales earundem processionum, vt productiones sunt, esse proprietates personarum productarum, per quas relatiue opponuntur producentibus. Totales verò terminos, esse easdem personas productas, filium videlicet, & Spiritum sanctum. Secunda pars conclusionis ab omnibus admittitur: & patet, quia terminus totalis productionis est totum illud quod per eam denominatur productum. Prima verò, est Henrici in Summa art. 54. q. 3. Durandi in dist. 5. qu. 1. iuncta dist. 7. qu. 2. n. 23. Aureoli ibid. q. vnica art. 2. propositione 3. Gabrielis qu. 3. art. 2. qui tamen postremus terminum formalem cum totali confundit, eò quod putet ne ratione quidem distingui proprietatem & personam.

Probat, quia terminus formalis cuiuscunque productionis generatiue est id, quod per se proximè & ratione sui producit, & ratione cuius reliquum totum dicitur produci: sicut principium formale proximum est id, quod per se proximè & ratione sui producit, & ratione cuius reliquum totum denominatur producens. At qui proprietates personarum productarum opposita producenti, est id solum quod per se producit, non autem natura: & ratione cuius tota persona denominatur produci: sicut ex opposito proprietates producentis est id quod per se proximè ac formaliter producit: & ratione cuius tota persona denominatur producens: ergo &c. Minor

42

43

Henric. Durand. Aureol. Gabriel.

Terminis formales processionum diuinum sunt proprietates personarum productarum.

ex dictis clara est. Maior probatur ex communi usu & definitione termini formalis. Quamvis enim varij variè utantur hac voce, unde existunt quæstiones de nomine communius tamen, teste Suare tomo 1. in 3. part. disput. 8. sect. 2. columnæ 2. terminus formalis productionis aut actionis dicitur esse id quod proximè per illam inducitur & fit in rerum natura. Hic est enim, inquit, usus istius vocis, ut ex omnibus Philosophis constat, & ex ipsa ratione termini, quæ in hoc consistit ut ad ipsum tendat actio. Actio autem maximè tendit ad id quod per ipsam proximè fit. Hæc Suares.

Qui nihilominus lib. 6. de Trinit. cap. 6. num. 2. vult essentiam communicatam esse terminum formalem originis, seu productionis realis Filii, & Spiritus sancti. Sed hoc non satis conuenit cum priori eius dicto. Sic enim argumentor: Terminus formalis productionis est id quod proximè per illam inducitur & producit, aut fit in rerum natura. At essentia ut communicata non producit: ergo essentia ut communicata non est terminus formalis productionis. Maior est Suaris loco prædicto citato. Minor est certa, quia essentia ut communicata nihil est aliud, quam essentia ut existens in persona producta, vi productionis proprietatis, quæ ex parte sui identificatur inseparabiliter cum essentia. At non propterea producit ipsa essentia: sicut neque propterea distinguitur realiter à persona producente & communicante.

Dixi terminos formales processionum, ut productiones sunt, esse proprietates personarum productarum, per quas relative opponuntur produceribus; non autem absolute omni alia ratione. Notandum enim est primò, in processione & totali constitutione personarum procedentium duo considerari posse, ratione distincta, & certud vel non mutuo præcisa, iuxta diuersas opiniones circa distinctionem proprietatum ab essentia diuina, de quibus dicemus disput. sequenti sect. 5. Vnum est productio proprietatis personæ productæ: Alterum est communicatio essentia, seu potius identificatio proprietatis cum essentia diuina. Quæ identificatio est omnino & absolute necessaria. Illa verò imperfecta, intelligitur esse persona intere & perfecte constituta ex proprietate & essentia. Differunt tamen aliquatenus ratione productionis & communicationis. Nam proprietates personæ productæ, realiter & physice producit, non autem communicat. Contra verò essentia non producit, sed tantum communicat, propterea quod id quod realiter producit, est necessariò idem realiter cum essentia, & ab illa inseparabile, ex parte sui. Sicut igitur actio conueniuntia personæ productæ dupliciter potest considerari, quatenus scilicet est productio proprietatis, & quatenus est communicatio essentia: ita duo termini formales eiuſdem actionis distingui

possunt per rationem. Productio enim videtur, proprietates: communicationis verò, essentia ut communicata. Quamquam illa communicatio non est actio realis aut exercitium reale distinctum à productione: sed ipsamet productio proprietatis est etiam communicatio essentia, propter necessariam identificationem proprietatis cum illa: ita ut realiter eodem modo producit proprietates, & communicetur essentia, realiter eadem, & inseparabilis proprietate, eo modo ut cuiusque conuenit illa proprietates necessariò conueniat essentia: licet non vice versa.

Nota secundò essentiam seu naturam diuinam prout conuenit ad constitutionem personæ productæ, spectari posse dupliciter. Primò, velut extrinsecò, per modum eius ex quo quodammodo proprietates producit, siue quasi ex materia, ut Durand. Henricus, & quidam alij volunt: siue quasi ex natura & totali forma, determinabili, non ut materia per formam, sed ut natura per modum aut terminum substantialent, ut melius dicunt plures alij cum Suare lib. 6. cap. 6. num. 6. Secundò, spectari potest ut communicata, & per modum veluti partis intrinsecè constituentis cum proprietate producta personam diuinam, constantem ex illa proprietate, & ex natura ipsi communicata seu potius identificata. Priori modo essentia prior est proprietate producta, & ad illam præsuppositiue se habet, ut id ex quo proprietates quodammodo existit. Posteriori modo essentia ut communicata, se habet quasi posterioris ordine rationis ad productionem proprietatis, quæ productio est: quatenus ratio cur communicetur essentia, est quia producit proprietates quæ illi necessariò identificatur, & inseparabiliter ex parte ipsius proprietatis, quæ nulli potest conuenire, cui non conueniat natura diuina.

SECTIO V.

Refutantur contraria sententia, & respondetur earum argumentis.

Contra id quod diximus in prima conclusione sectionis præcedentis, potentiam generandi & spirandi formalem & proximam, seu principium quo, esse proprietatem patris & spiratoris, sentiunt non pauci. Quorum aliqui putant ipsam essentiam diuinam, prout est intellectio & volitio essentialis, esse potentiam generandi & spirandi formalem & proximam. Alij dicunt essentiam non solam, sed adiuncta proprietate. Et isti in tres sententias diuiduntur. Aliqui enim volunt proprietatem adiungi ut principaliorem, Alij, ut æqualiter complementem & constituentem potentiam. Alij denique, ut minus principalem, & velut connotatum quoddam.

45. In processionibus diuinis est productio & communicatio.

Essentia
sola non est
potentia
generandi

Sed qui volunt essentiam solam esse potentiam generandi & spirandi, non loquuntur conformiter cum Concilio Lateranensi cap. 2. de Summa Trinit. affirmante essentiam non generare, neque generari. Nam potentia est quæ primò & per se ac formaliter generat; & ratione cuius, subiectum, aut totum cui inest, dicitur generare. Sicut quando aqua calida calefacit; calor est qui primò & formaliter ac per se calefacit: Aqua verò tantum denominatur calefacere à calore. Ergo si essentia diuina est potentia generandi, essentia diuina primò & per se ac formaliter generat, neque potest verè de illa negari quòd generet.

48.
Nec essentia
cum pro-
prio
patris

Contra alios verò qui adiungunt essentiam proprietatem, vrget argumentum quod antea proposuimus. Nimirum quòd quicquid producit immediatè, debet distinguì realiter à producto. Alioquin si essentia potest producere immediatè, & non distinguì à producto: quidni & alterum quòd essentia adiungitur ad producendum? Sanè nulla necessitas distinctionis reddi potest ex productione. Et tamen in diuinis tota necessitas distinctionis peritur à productione. Item, quicquid producit immediatè, refertur per se ad productum, relatione originis, quæ relatio nihil est aliud, quàm principium & originatio actiua. Ergo si essentia est per se potentia partialiter, & principium generandi filium; opponitur relatiuè filio. Ergo non potest illi communicari & identificari, quod est hæreticum. Tertio, proprietas est efficiens ad productionem. Ergo frustra illi additur essentia, & patris potentia, vel connotatum. Probo antecedens: quia proprietas patris est aequalis perfectionis cum proprietate filij, & aequè identificata essentia diuina: Ergo sufficit ad producendam proprietatem filij, & ad communicandam illi essentiam, propter necessariam identitatem proprietatis cum essentia.

49

Quarto, speciatim contra eos qui dicunt proprietatem adiungi vt minus principale & quasi connotatum, argumentor quia, Vbi distinctio fundatur in productione, ideoque vnum distinguitur ab alio, quia producit ab illo; illud maximè producit, quod maximè distinguit: est enim principium distinctionis, in quantum est principium productionis. Atqui proprietas personæ producens est maximè, imò & sola principium distinctionis. Ergo est maximè, imò & sola, principium formale productionis. Item Lateranense cap. cit. absolute pronunciat essentiam non generare. At secundum istos Doctores essentia verè generat, præsertim verò si magis principaliter generat.

50

Respondent aliqui Concilium ita esse exponendum, *essentia non generat, sola supple.* Sed hæc concilii expositio facit eius defini-

tionem valde alienam à communi vsu loquendi, imò etiam illi contrariam. Hoc enim perinde erit, ac si quis absolute diceret, sol non illuminat, supple solus, quia non sine Deo, concurrente, nec sine propria luce, aliam emittente. Ignis non calefacit, supple solus, quia non sine calore partialiter saltem concurrente. Angelus & anima beata non vident Deum, soli supple, quia non sine lumine gloriæ eleuante. Peccator non conuertitur de peccatis, quia non sine auxilio gratiæ. Quis autem credat Concilia sic loqui in fidei definitionibus? Sanè contrarium his duobus postremis exemplis Theologicis, definitum est simpliciter à Concilio Vannensi, & à Tridentino sess. 6. can. 3. & sess. 14. cap. 4.

Obiiciunt primò Dionysium cap. 2. de diu. nom. prope finem, vbi IESVM & Spiritum sanctum vocat *secundam diuinitatis, si ita fas est loqui, gemmas seu germina.* Et Athanasius, lib. 2. contra Anomæos: Pater, inquit, *quoniam Deus est ipsaque maiestas, splendor non habet, cum videlicet quem genuit cum in se subsistentem.* Quæ etiam de causa dicit vocari *splendorem gloriæ patris* Hebr. 1. vers. 3. Splendor autem est à luce, vt sic: & Pater ipsamet diuinitate est maximè lux. Ergo & illa filium, seu gloriæ splendorem, emittit. Et Cyrillus, Alexandr. lib. 1. Thesauri cap. 7. prope finem, vocat *generatiuam virtutem, & generatiuam essentiam Dei.* Et Damascen. 1. de fide cap. 3. *Generatio, inquit, ignara principii sempiterna est, vt que natura opus sit, atque ex ipsius essentia producat.* Et Hilar. lib. 5. de Trinit. prope finem, *Non per defectiorem, inquit, aut protensionem, aut per deriuationem ex Deo Deus est: sed ex virtute naturæ in naturam eandem diuinitate subsistit.* Et denique dimissis aliis multis quæ congerit Ruis disput. 100. sect. 2. Anselm. lib. de processione Spiritus sancti capite 10. contrariam sententiam irrationabilem & fatuam vocat his verbis, *Nisi aliquis dicat Spiritum sanctum non procedere de Deitate patris, sed de paternitate: nec per deitatem filij, sed per filiationem. Quæ opinio sua se patenti fatuitate suffocat.*

51.
Argumenta
contraria
sententiæ

Respondeo ad primum locum Dionysij filium & Spiritum sanctum, esse gemmas seu germina diuinitatis secundæ non per se formaliter, sed radicaliter, quatenus est radix fecunditatis generandi & spirandi, quæ intelligens & volens essentialiter.

52.
Explicit
testimonia
SS. Patrum

Ad secundum Athanasij, Respondeo primò eius verba non fideliter referri: & patere ex dictis numero 37. ipsum alibi affirmare hypostasim esse virtutem generandi. Secundò dico filium qui est splendor gloriæ patris, produci ab ipsius luce, id est, à diuinitate quæ genus intelligens est, non proximè, propter realem indistinctionem: sed radicaliter. Sicut autem pater

St a

est maxime lux ipsa diuinitate: ita filius est maxime splendor gloriae patris ipsa diuinitate. Et tamen non generatur secundum diuinitatem, quia essentia non generat, neque generatur, ut definit Lateran. capite cit. Ego neque pater generat per diuinitatem.

Ad tertium Cyrilli, Respondeo vocare essentiam Dei generatiuam, radicaliter & remote modo supra explicato. Alioqui enim de fide est essentiam non generare, neque generari: atque ita non esse formaliter generatiuam, neque generabilem.

Ad quartum Hilarij, Respondeo fecunditatem intelligentiae & voluntatis esse virtutem naturae, quae intelligens est & volens essentialiter: quatenus scilicet virtualiter & metaphysice in illa fundatur: ab eaque promanant. Sicut calor est virtus ignis à quo procedit. Eodemque sensu Damascenus ait generationem aeternam esse opus naturae.

Ad quartum Anselmi, Respondeo nimis probare & aduersarios ipsos suffocare. Nam Anselmus ibidem paulo ante affirmat Spiritum sanctum non procedere de patre, nisi de Deitate: ita ut, iuxta illum, sola Deitas sit principium formale à quo procedit. Quod tamen negant Aduersarii, & ferè omnes alij Theologi. Nam testatur Ruis disput. 100, sect. 3, num. 1. solus Occam distinct. 7, qu. 2, & Gabriel ibidem quest. 1. in fine, contrarium tenent. Speciatim verò id negat Ruis ipse, qui huc locum Anselmi nobis obicit. Vult enim proprietatem personae producentis adiungi essentiae ad complendam potentiam generandi & spirandi. Verum essentiam Spiritum sanctum non procedere de paternitate & filiatione, ut principio formali: sed de virtute spiratiua, quae pater & filius constituunt vnus spirator. Sed non est verum quod procedat de sola Deitate patris & filij. Nam essentia diuina non spirat neque spiratur: sed non generat neque generatur, neque procedit, ut ait Concilium Lateranense cap. cit. Absit autem ut quis existimet Concilij illius definitionem sua se patienti fatuitate suffocare.

Obijciunt secundo, Patres & Concilia dicere, filium procedere ex substantia Patris, & de substantia patris, iuxta illud Psalm. 109. *ex utero eius Luciferum genuit* id est, ut exponit Hieronym. *ex medullis meae diuinitatis*. Et quod magis est: in Concilio Florentino sess. 18. §. *Dixi equidem*, sic habetur: *Patris generatiuum principium est, & suppositum quoddam significat. Diuina verò substantia non quidem generat, sed est principium quo generatio fit. Et sess. 19. §. Ut exemplum*, sic ait: *patris substantia principium est, per quod generat pater. Et §. In genere*, sic habet: *Hae substantia (ut ita dixerim) absolute simplicitateque considerata, quae generandi potest est, principium est quo, vel per quod. Quod quidem à patre, filio communicatur.*

Respondeo quando Patres & Concilia di-

cunt filium procedere de substantia patris, intelligere tanquam de totali forma, seu de forma totius, ut loquuntur Philosophi, determinabili per proprietatem personalem & hypostaticam personae productae, ut supra diximus cum Suarez lib. 6, cap. 6, num. 6. Caetera quae obijciuntur, sumpta ex Didaco Ruis supra, non sunt Concilij definitiones, sed verba Ioannis Theologi disputantis cum Marco, & ex propria opinione sic loquentis. Qui quamuis magnae fuerit eruditiois: errauit tamen in quibusdam dictis eadem disputatione. Ut cum dixit sess. 18. processionem in Deo esse *non ab vno in aliu*. Nam in Trinitate non est vnus & aliud, sed tantum alius & alius, ut definit Lateranense capite Damascenus, circa medium. Et videtur implicare in terminis id quod ait ille Theologus, essentiam diuinam quidem non generare, sed esse principium quo generatio fit. Perinde ac si quis diceret calorem non calefacere, sed esse principium quo calefactio fit. Quasi verò esse principium calorem calefactionis, non sit idem re & conceptu, atque calefacere. Et quasi non id proprie & formaliter calefaciat, quod per se proprie ac formaliter est principium calefactionis, & producit immediatè calorem. Adde quod male idem Theologus asserit, *generationem diuinam fieri*. Si enim loquitur de actiua: illa non fit, sed est ipsum principium generans actus. Sed de passiuā, quae est ipse filius genitus de fide est ipsius, non fieri, sed gigni. *Genitum non factum*, inquit symbolum Concilij Niceni. Et, *Non factus, nec creatus, sed genitus*, ut habetur in symbolo Athanasij. Adde praeterea Concilium Lateranense capite Damascenus, affirmare essentiam diuinam non generare: eodem sensu scilicet, quo ibidem immediatè ante affirmat essentiam diuinam esse principium vniuersorum. At essentia diuina est principium vniuersorum ut quo, Deus autem trinus in personis, ut quod: ergo affirmat essentiam diuinam non generare ut quo.

Obijciunt tertio aliqui Recentiores, proprietatem Patris concipiendam esse ut modum, cuius officium penè adaequatum sit terminare naturam & reddere substantiam. Si autem esset principalis virtus generatiua, nulla esset ratio eam non computandi in substantia & natura patris proprie dicta, saltem aequè ac potentiam creandi. Consequens autem est absurdum. Nam Lateranense in capite Damascenus, definit non solum totam essentiam diuinam communicari filio, sed etiam totam essentiam & substantiam patris. At proprietates non communicantur. Confirmatur, inquit, quia si potentia principalis generandi non concipitur, ut substantia, saltem deberet concipi ut qualitas. Sed sacri Doctores, ut Athanasius in symbolo, dicunt, quod qualis est pater, talis est filius, talis Spiritus sanctus: hac solum distinctio

ne relicta, ut qui est pater, ille non sit filius: & qui est filius, non sit Spiritus sanctus. Et opponunt in patre & filio nullam esse distinctionem potentiae: alioqui non qualis est pater, talis esset filius, esse enim potentem pertinet ad esse talem.

38. Respondeo proprietatem patris non tantum terminare naturam & reddere subsistentem quocunque modo: sed reddere subsistentem speciali modo, essentiae inadaquato, relinquendo locum alteri subsistentiae realiter distinctae per oppositionem originis actiuae: atque ita reddere simul seu constituere patrem & generantem. Id autem quo formaliter constituitur pater, & generans est vis generandi & actualis ipsa generatio. Ratio vero quare non computetur in essentia patris est, tum quia non est perfectio simplex, cum repugnet oppositae aequae bonae: tum etiam quia est modus & ultimus terminus naturae diuinae, complens tantum illam in esse hypostatico, & relatiuo ad aliam personam, & explicabilis sicut. 26. Concilium autem Lateranense cap. cit. non distinguit essentiam a substantia diuina sed pro eodem sumit aperte, cum sic ait: *Quaelibet trium personarum est illa res, videlicet substantia, essentia, siue natura diuina, quae sola est vniuersarum principium.* Eodemque sensu illam sumit, dum ait paulo post, *patrem totam suam substantiam communicasse filio*, id est, totam essentiam siue naturam diuinam.

39. Ad confirmationem Respondeo Doctores illos sacros id intelligere excepta proprietate cuiuslibet personae, per quam differt ab aliis. Et Athanasius seipsum explicat, cum post verba relata, immediate addit, *Increatus pater, increatus filius, increatus spiritus sanctus. Aeternus pater, aeternus filius aeternus spiritus sanctus. Imensus pater, imensus filius, &c.* Adde totum hoc argumentum retorqueri posse in eos a quibus obicitur. Quia putant essentiam solam non esse potentiam generandi & spirandi, sed compleri per proprietatem, ut per partem potentiae minus principalem. Nam si ita est: non terminat tantum & reddit subsistentem naturam. Et quare ab illis potest, cur haec potentia, licet minus principalis, non computetur in natura & substantia patris proprie dicta, aequae virtus creandi quae longe nobilior est. Item illa potentia minus principalis, si non concipitur ut substantia, erit saltem concipiendae ut qualitas: quia esse potentem, quamuis minus principaliter, est esse qualem.

60. Obijciunt quarto ex D. Thoma quaest. 41. art. 5. in corp. potentiam generandi dicere principaliter & in recto essentiam diuinam: & id quo generans generat quasi forma, esse naturam ipsam. Ibidemque ad 1. & 3. affirmat S. Thomas essentiam esse potentiam & esse principium, non ut id quod

agit, sed ut id quo agit. Quare quod supra ex eodem retulimus num. 39. intelligi debet de principio quo, non autem de principio quo, cum dicit principium importare distinctionem &c. Accedit denique ratio D. Thomae: nam illud est principium formale, in quo generans assimilat sibi genitum, Atque pater filium sibi assimilat in natura, non in proprietate: ergo &c.

Respondeo potentiam generandi radicalem & remotam dicere, ut primum & principale, essentiam diuinam sub ratione actualis intelligentiae: & id quo generans generat, quasi forma principali quidem sed remota, esse naturam ipsam sub eadem ratione. Est quidem essentia diuina sub ratione intelligentiae principium remotum productionis filij, quatenus fecunditas generandi ex ea sequitur, & virtualiter emanat. At eadem non potest esse principium formale proximum, & realiter influens per se: cum ut sic non distinguatur a persona producta. Distinctio vero quod & quo, est ita potius applicanda, ut suppositum quidem, quod totum denominatur agere, dicatur principium quod: forma vero, seu proxima seu remota, qua agit, dicatur principium quo. Ratio denique D. Thomae est similiter intelligenda de principio formali remoto. Itaque id quo generans assimilat sibi primo & perfecte genitum, sit principium formale remotum, non autem proximum. Dixi, primo: quia cum generans diuinam assimilet sibi genitum in tota essentia, id est in intelligentia, voluntate, omnipotentia, & aliis attributis: sequeretur quod tota essentia, adeoque & voluntas, & omnipotentia, essent principium formale generationis, si illud omne esset principium formale, in quo genitum assimilat generanti. Vnde praeterea formale principium generationis non distingueretur a principio formali spirationis. Dixi etiam, perfecte: propterea quod si sermo sit de similitudine imperfecta inter principium proximum, & terminum generationis: multiplex est convenientia inter illa in ratione entis, substantiae spiritualis, diuinae, relatiuae ad intra, hypostasis, & modi terminantis naturam diuinam.

61. Opponit quinto Suarez lib. 6. cap. 5. numero 4. & sequentibus, personam, increatis, non agere per suam personalitatem, sed per naturam. Et relationem non esse actiuam. Paternitas autem est relatio. Item in omni productione illud esse principium, quo producendi, in quo productum producenti assimilat. Hoc autem est natura in personis diuinis: ergo &c. Confirmatur quia alioqui productio verbi esset aequiuoca: & ita non esset perfecta generatio. Et enim filius non est similis patri in principio producendi. Talis quoque productio non esset formaliter perfectum intelligendi, si principium formale eius est relatio: quia

Quinta obiectio Suarez

relatio, ut sic, non est intellectio. Confirmatur denique, quia pater per id formaliter est potens ad generandum, per quod est fecundus. Habet autem fecunditatem, non à relatione, quæ incommunicabilis est: sed ab essentia, quæ propter suam infinitatem est communis. Ergo essentia est formale principium.

63. Ad primum Respondeo personam divinam agere proximè per suam personalitatem, aut proprietatem ut fecundam: remotè verò per naturam sub ratione intelligentiæ, aut voluntatis. Ad secundum Respondeo relationes purè categoricas, si quæ sunt in divinis aut in creatis, non esse activas: quippe quæ ponuntur ad purè respiciendum terminum: secus autem transcendentes, quales sunt fecunditates divinae, & omnipotentia ad extra, & virtutes creaturarum ad agendum. Ad tertium Respondeo distinguendo maiorem propositionem: Illud est principium quo, in quo productum assimilatur producenti, proximum, semper & univèrsaliter: nego: remotum saltem, esto. Tamen si ne id quidem univèrsaliter verum est. Nam in creatis substantia non est principium agendi, neque in hæsiolice substantiæ & accidentiæ in eo sibi assimilant substantiæ & accidentiæ à se producta.

64. Ad confirmationem Respondeo satis esse ut generatio sit univoca, quòd principium remotum, & terminus, sint eiusdem naturæ; aut quòd terminus totalis, & principium totale, sint eiusdem naturæ, ut sunt pater & filius in divinis. Quòd ipsum D. Thomæ illi quæ omnibus fatendum est, qui cum illo dicunt substantias non producere per se immediatè, sed per accidentiæ. Si istas essentiam rei esse radicem & principium omnium operationum ei convenientium. Respondeo esse radicem proximam vel remotam: & vel secundum se totam, aut secundum unam aliquam sui rationem. Quo pacto essentia divina sub ratione intelligentiæ est radix fecunditatis generatiuæ proximè: & ipsius generatiuæ actualis, remotè.

65. Ad quartum Respondeo talem productionem esse formaliter per actum intelligendi: sed remotè proximè verò, per fecunditatem intelligentiæ, seu per intelligere ut fecundum. Ad ultimam confirmationem dico Patrem esse formaliter, & proximè potentem ad generandum, per id, per quod formaliter proximè ac per se fecundus est. Hoc autem est fecunditas ipsa & proprietates patris, non essentia à qua tantum radicaliter fecundus est. Licet autem essentia sit communis, non tamen est productiva per se formaliter, & proximè, nec communicativa. Proprietates verò generatiuæ ex opposito non est quidem communicabilis: est tamen productiva, & consequenter communicativa. Communicatio enim sequitur quodammodo rationis ordine productio-

nem, & vi illius est, propter necessariam identitatem, & veluti adiunctionem inseparabilem proprietatis productæ in natura, ratione distincta à proprietate.

Idem Suarez lib. 1. cap. 6. num. 15. ait Verbum procedere per actum intelligendi ut talis est. Capite autem septimo num. 11. affirmat patrem producere Verbum per intelligere commune, quatenus illud à se habet. Quod primò mutat priorem assertionem. Nam intelligere ut tale, non est; intelligere prout illud à se habet pater. Deinde intelligere prout illud à se habet pater, non distinguitur realiter à filio: alioquin distingueretur etiam essentia prout illam à se habet pater. Ergo ut sic non est principium formale proximum. Tertio, vel per illud, à se, intelligit Suarez relationem & proprietatem patris: vel tantum negationem existendi ab alio. Sed primum: nobiscum sentit, sed minus clarè & minus propriè loquitur. Si secundum: negatio non potest esse vis & principium generandi, sed ad summum requiratur ut conditio sine qua non. Ergo iam sola essentia generaret, contra Concilium Lateranense, definiens essentiam non generare: quia hoc posito sola essentia est principium, & sola generat ut quo. Illud autem quod producit ut quo, est propriè principium. Sicut quando album disgregat vitrum, aut calidum, calefacit: albedo maximè propriè disgregat, & calor maximè propriè calefacit, & albedo & calor dicuntur esse principium quo, respectu albi & calidi. Denique hæc doctrina Suarez tollit modum probandi distinctionem filij à patre propter oppositionem originis. Si enim essentia non distinguitur realiter ab illo, quamvis illum producat per se immediatè, multò minus pater, qui non nisi per illam producit.

66. Sexto denique, contra id quod diximus in secunda conclusione sectionis præcedentis, proprietatem personæ productæ esse terminum formalem, opponit Vasq. disp. 162. cap. 3. num. 10. In productione personæ creatæ terminum formalem esse naturam non personalitatem. Addunt alij terminum formalem actionis principij cuiuslibet, esse id in quo procedens assimilatur principio producenti. Personæ autem procedentes assimilantur in natura, non in proprietate.

67. Ad primum Respondeo in productione vel constitutione personæ, ut personæ, terminum formalem non esse naturam sed potius modificationem naturæ, & quasi adiunctionem personalitatis ad naturam quam terminat: siue, ut magis propriè loquamur, proprietatem productam ut identificatam naturæ.

68. Ad secundum Respondeo non id omne in quo procedens producenti assimilatur, esse formalem terminum productionis. Nam v. g. in generatione viventium creatorum, generans confert materiam genito, & in ea

assimilatur, sicut & in subsistentia: quæ tamen non sunt formalis terminus generationis ut sic, sed potius unio materiæ cum forma, quæ unio per generationem proximè fit, & per ipsam immediatè existit, genitur, seu compositum substantiale. Et quamvis semper aliqua sit similitudo inter principium & terminum, saltem in ratione entis individui, cum proportione productivi & producibilis: non tamen semper est perfecta vel uniuoca: alioqui nullæ essent causæ acquiuocæ. Quare non ex similitudine, sed ex ratione tendendi productionis, ratio formalis termini spectari debet.

SECTIO VI.

Ex quonam actu intelligendi, & volendi, procedam Filius, & Spiritus sanctus?

69. Ratio dubitandi est, quia licet actus intelligendi & volendi ut in Deo realiter unus, tamen ratione multi sunt: alij essentialis, alij extra essentialiam quidam necessarii, alij contingentes. Diffinitas ergo est an filius & Spiritus sanctus procedant per omnem actum diuinum intelligendi & volendi? an per aliquem tantum, & per quem?

Filius & Spiritus sanctus non procedunt ex cognitione vel amore contingenti.
70. Respondet & dico primò filium & Spiritum sanctum non procedere ex scientia vel amore contingenti & libero: cuiusmodi est scientia media contingentium futurorum conditionatè, & scientia absoluta futurorū absolutè: item quæ scientia & voluntas liberè non futurorū, ut scilicet: æquè enim contingens est quod liberè non sint futura, quam quod liberè sint futura: item etiam cognitio & voluntas creaturarum existentium, ut talium.

70. Probatur, quia id quod præsupponit ratione prius constitutionem personarum in esse personali, nequit fundare processionem illarum. Atqui tales sunt actus contingentes & liberi. Quæcunque enim pertinent ad personarum diuinarum constitutionem, sunt absolutè necessaria, & consequenter sunt priora contingentibus & liberis. Priora, inquam, saltem ex parte subiecti, per maiorem necessitatem vel præsuppositionem secundum subsistentiam consequentiam. Nam omnia personalia necessariò essent, & Deus esset trinus & vnus, quamvis non essent huiusmodi actus contingentes, sicut absolutè potuerunt non esse. Item quamvis non fuissent huiusmodi cognitiones & volitiones diuinæ: tamen fuisset processio personarum tota quanta est, quippe quæ tota est absolutè necessaria, æquè ac substantia tota personarum productarum. Ergo non pendet neque oritur ab huiusmodi cognitionibus & volitionibus liberis, neque ab vilo contingenti, nequidem ut à principio partiali. Totum enim principium debet esse

proportionatum principiatio, ita ut non minus necessarium, quam principiatum; quia principiatum non potest esse magis necessarium, quam principium, cuius est, & sine quo non esset.

71. Respondet Cuninga, qui contrarium sentit disp. 9. de Trinitate dub. 7. membrum 4. num. 1. licet personæ procedentes nequeant esse magis necessaria, quam sua principia: tamen Deum non potuisse carere omni scientia & voluntate libera. Quia Deus v. g. non potuit carere scientia & volitione libera mundi futuri vel non futuri: sed necessariò habet alterutram. Ac proinde personæ non potuerunt non procedere ab alterutra. Et sic procedunt non minus necessariò ab illis, quam à scientia & à voluntate necessaria.

Sed contra: quia si personæ diuinæ procedunt à scientia & à volitione libera: non procedunt ab alterutra indeterminatè: sed determinatè ab illa quæ fuit ab æterno (altera enim quæ nunquam fuit, principium non fuit) At illa determinatè non est necessaria: ergo non est tam necessaria, quam processio & personæ procedens.

72. Respondet secundò, Verbum, & Spiritum sanctum, licet nequeant esse magis necessarij, quam aliqua eorum principia: sed tamen quàm alia libera à quibus procedunt, & à quibus potuerunt non procedere.

Sed contra: quia vel potuerunt Verbum & Spiritus sanctus procedere sine illis principijs liberis & contingentibus: vel non potuerunt. Si secundum: ergo sunt æquè necessaria. Si primum, hoc est, si sine illis principijs contingentibus potuit esse processio filij & Spiritus sancti: fuit de facto. Quia in essentia, & in personis diuinis quoad substantialem constitutionem consideratis, idem est esse, & posse esse. Item si absque illis principijs contingentibus potuerunt esse processionis diuinæ, ergo illa fuerunt superflua. Sed in diuinis processionibus nihil superfluum admitti debet: ergo &c.

73. Respondet tertio Verbum & amor productum, id est, Filium & Spiritum sanctum, non esse necessariò, prout sunt Verbum & amor creaturarum ut existentium determinatè, vel exituram: id est, quæ liberos & contingentes secundum quædam, seu aliquo modo: secundum quem modum procedunt à cognitione & à volitione libera creaturarum. Sicut enim si cognitio & amor formæ produceretur à Deo: produceretur necessariò, quæ necessarius circa se & circa possibile: liberè verò, quæ liber est circa futura vel existentia liberè: sic verbum & amor notionalis producit necessariò, quæ necessarius: & liberè, quæ liber.

Sed contra: primò, à Sanctis Patribus datur in Euzoianis hæc propositio: Pater voluntate accidentis, id est, contingente & libera filium generat: ut videre est apud Augusti, lib. 15. de Trinit. cap. 20. damnatur.

Prima contra sententia refutatur.

72.

Respondit secundum.

73. Tertia responsio imputatur.

Inquam, hæc propositio simpliciter, & in nullo sensu permittitur. Eundemque loquendi modum velut ab Arianis profectum impugnat S. Thom. quæst. 41. art. 2. c. affirmatque fuisse damnatum & anathematizatum in Concilio Sirmienfi, vt videre est apud S. Hilariam in lib. de Synodis, quem librum citat idem D. Thomas, tacito nomine Concilij Sirmienfis. Secundò productiones diuinæ filij, & Spiritus sancti, sunt productiones substantiales, quæ pro termino suo adæquato habent personam in suo esse substantiali & hypostatico constitutam: non autem liberam tendentiam ad obiecta contingentia, per volitionem aut scientiam contingenter de iisdem obiectis. Sicut generatio hominis, & aliarum substantiarum creaturarum productio, est actio substantialis, habens pro termino adæquato substantiam in suo esse essentiali, & hypostatico, seu completo, constitutam: non autem actus accidentales, vitales aut non vitales. Atqui persona diuina, vt in esse suo substantiali complete constituta, est vndequaque & omnino necessaria absolute, tam ex parte hypostasis & proprietatis, quam ex parte essentia. Ergo etiam productio & processio illius est vndequaque necessaria. Propter quod sancti Patres dicunt filium procedere à patre natura, non voluntate: id est, non liberè, sed naturaliter & necessario. Quod etiam specialiter affirmat S. Thomas loco supra citato.

74.
Alterum argumentum ad idem concludendum.

Denique si cognitio absoluta futurorum, & eorum volitio libera, essent principium, vel potius radix fecunditatis generatiuæ & spiratiuæ, sequeretur radicem fecunditatis generatiuæ non esse virtualiter & ratione priorem radice fecunditatis spiratiuæ. Consequens est falsum. Ergo & antecedens. Maior probatur, quia cognitio absoluta futurorum non est prior libera eorum volitione & decreto efficaci ea faciendi, aut permittendi vt vult. Deus enim non decreuit hoc aut illud facere, quia sciuit absolute se illud facturum: sed potius præsciuit ab æterno se facturum, quia decreuit facere. Minor autem probatur, quia sicut generatio filij est prior productione Spiritus sancti: ita fecunditas generatiua, & consequenter radix illius fecunditatis, debet esse prior fecunditate spiratiua, quæque radice: id est, fundari debet in aliquo, quod sit ratione prius. Ita vt principium generandi sit ratione prius complete potens ad generandum: quam principium spirandi, ad spirandum.

Scot.
Caiet.
Cunel.
Molin.
Suar.
Vasq.

Consentiunt in hac Conclusionem Scotus in 1. dist. 32. in fine. Et in 2. dist. 1. q. 1. art. 2. Caietan. q. 34. art. 3. circa medium. Cunen. & Molina ad 2. sem articulum, Suar. lib. 9. cap. 7. & lib. 11. cap. 2. & Vasq. disp. 143. in initio.

75.

Dico secundò filium procedere ex cognitione creaturarum vt possibile, & ex notitia perfecta & intuitiua essentia diuinæ &

personarum, id est, ex toto actu essentiali intellectus adæquate sumptò: & Spiritum sanctum procedere similiter ex solo actu essentiali diuinæ voluntatis, tam circa Deum, quam circa alia obiecta. Ita D. Thom. q. 34. art. 1. ad 3. Caietan. & plures alij interpretes ibidem, vel ad art. 3. Torres q. 27. art. 5. in fine disput. Ferrariens. 4. contra Gentes cap. 13. Suar. lib. 9. cap. 4. num. 4. & cap. 6. num. 4.

Probatur primò de possibili: quia nemo negat Verbum procedere ex notitia perfecta & adæquata essentia diuinæ. Et cesset si fecunditas vlli Dei notitia conuenit, debet maximè illi, versanti circa obiectum notitia perfecta. Atqui notitia perfecta & adæquata essentia diuinæ, est etiam notitia possibile indiuisibiliter. Est enim impossibile cognosci perfectè & adæquate essentiam diuinam, absque eo quod cognoscat esse radix omnium possibile. Et specialiter est impossibile cognoscere adæquate omnipotentiam diuinam Deo essentialem, nisi eodem actu indiuisibiliter cognoscat omnia possible. Correlatiua enim, quæ talia, sunt simul cognitione. Confirmatur ex D. Thom. q. 34. art. 1. ad 3. quæ vt minimum id docet verbis inferius referendis num. 78.

Secundò, de notitia perfecta & intuitiua personarum diuinarum probatur simili argumento. Quia scilicet notitia perfecta & adæquata essentia diuinæ, est etiam necessaria notitia personarum diuinarum. Nam communicabilitas ad intra, & radix logica personalitatum, ac proprietatum, est essentialis: & nequit cognosci vt talis, absque eo quod eodem actu indiuisibiliter attingantur personalitates & proprietates, adeoque personæ ipsæ. Attinguntur autem perfectè sicuti sunt à parte rei, ac pròinde notitiæ intuitiua, & non tantum abstractiua: tum quia existunt actu, & attinguntur secundum suam actualem existentiam: tum etiam quia notitia abstractiua dicit imperfectionem, vel ex parte obiecti, si obiectum abstrahit ab existentia, & potest esse purè possibile: vel ex parte cognoscentis, si non cognoscit vt existens, id quod actu existit. Tertium repugnat personis diuinis, quæ sunt eas absolute necessarium. Secundum autem repugnat perfectioni diuinæ intelligentiæ, quæ attingit vnumquodque sicuti est.

Tertio denique, filium procedere per cognitionem essentialem adæquate sumptam, & Spiritum sanctum per actum volendi essentialem adæquate sumptum, probatur, quia si cui actui intelligendi, & volendi, fecunditas tribui debet: perspicuum est quod maxime essentiali: qui & primus & nobilissimus est, & prior personalitatis diuinis. Essentia enim & essentialia omnia sunt priora personalibus, tum subsistendi consequentia, quia in quocunque est proprietas quæuis, est essentia, non vice versa: tum quia sunt fundamentum personalium: & genera

Filius procedit ex cognitione essentia diuinæ vt possibile.

76.
Ex ex notitia diuinæ personarum diuinarum.

77.
Filius & Spiritus sanctus procedunt ex cognitione essentia diuinæ vt possibile.

ria essentia cuiusque rei est primum ac veluti radix & fundamentum proprietatum, & aliorum omnium ipsi convenientium. Atqui actus, quo Deus perfecte & intuitiue cognoscit suam essentiam, & personas, quone perfecte & quidditatiue intelligit possibilis, est Deo essentialis: quia est perfectio simplex, nulli alteri aequè bonè aut meliori repugnans, idemque dico de actu voluntatis circa essentiam, personas, & possibilita, quæ talia. Ergo fecunditas generalis, & spirandi, illis actibus totis & adæquate sumptis tribuenda est. Nulla enim est ratio, cur aliqua pars actus essentialis excludatur à ratione fundandi processiones prædictas: & aliunde convenientius est dicere actum essentialem, totaliter & adæquate sumptum, esse rationem fundandi, & quasi radicem fecunditatum. Nec debet vlla cognitio diuina excludi, nisi repugnè specialiter fecunditatem in ea fundari. Id enim perfectius est. Et sic melius redditur ratio cur processio filij vnica sit, & Spiritus sancti vnica. Nempe quia qualibet exhaustiue adæquate totum actum essentialem intelligendi, & volendi. Sicut etiam sunt tantum duæ processiones, idè quia Deus ad intra fecundus est, non per potentiam executiuam, quæ ad extra operatur: sed per potentias vitales immutabiliter solum operantes, quæ in viuentibus spiritalibus duæ tantum sunt, intellectus nimirum & voluntas. Denique processiones perfectius concipiuntur, si per eas intelligamus communicari formaliter, ad intra omnem rationem vitæ essentialis, secundum eam rationem quæ procedunt. Quod si Auctores loquentes de Spiritu sancto, tantum meminerunt amoris: ratio est quoniam actus voluntatis à potissimè & communiori, qui est amor, denominari solent. Item quia ipsummet odium aliquatenus, & virtualiter saltem, est amor contrarij eius quod odium habetur. Vnde facile intelligitur nomine amoris, amplissimè sumpti pro formali & virtuali. Confirmabitur amplius hæc conclusio respondendo argumentis contrariæ sententiæ, quæ proponemus sect. 8.

SECTIO VII.

Refutatur prima opinio contraria.

78. **C**ontra primam assertionem, qua diximus filium non procedere ex cognitione contingenti, neque Spiritum sanctum ex actu libero voluntatis sentiunt Valent. q. 8. de Trinit. p. 2. Cuniga disp. 9. dub. 7. & Ruis disp. 63. sect. 4. affirmantes Patrem producere Verbum secundum intelligentiam omnium contingentium. Similique modo philosophantur de processione Spiritus sancti. Probant primò auctoritate S. Augusti. lib. 15. de Trinit. cap. 13. & 14. vbi ait; Verbum diuinum esse, de omnibus que

sunt in scientia Dei. Creatura autem contingentes, vt tales, sine dubio sunt in scientia Dei. Et, Quicquid est, inquit, in scientia de qua natum est Verbum, in ipso est. Quod autem in ea non est: neque in ipso est. Atqui scientia contingentium est in Verbo. Ergo Verbum natum est de scientia contingentium. Probant secundò auctoritate Sancti Anselmi in Monologio, vbi à capite 28. v. quæ ad 35. ostendit Deum vnico suo verbo omnia dicere, quod verbum ait esse perfectissimum & verissimum respectu omnium creaturarum. Et D. Thom. q. 34. art. 1. ad 3. Pater, inquit, intelligendo se & filium & Spiritum sanctum, & omnia alia que eius scientia continentur, concipit Verbum, vt sic tota Trinitas Verbo dicatur, & cum omnis creatura. Vbi notat Aduersarij primò, particulam, intelligendi, non solum concomitanter, sed causaliter: id est, in intellectu vt principio gignendi, concipit & generat Verbum. Alioqui non magis conciperet intelligendo, quàm amando se & alia omnia: quoniam amor non minùs comitatur generationem, quàm intellectio. Notant secundò, particulas illas, omnia alia & omnis creatura, complecti non modò creaturas possibles, sed etiam existentes. Quod confirmant ex eodem D. Thoma q. 37. art. 2. ad 3. vbi sic habet: si ut pater si ut se & omnem creaturam verbo: ita diligit se & omnem creaturam spiritu sancto. Itaque essentia sanctorum Augustini, Anselmi, & Thomæ, Verbum exprimit contingentiæ. Atque non exprimit nisi ea quæ sunt in scientia ex qua procedit: sicut verbum mentale creatum non plus representat in actu secundo, quàm species ex qua procedit in actu primo: nec verbum vocale, plus quàm cognitio ex qua oritur.

Anselm. quæ ad 35.

D. Thom. ad 3.

79.

Soluuntur argumenta eorum qui volunt filium procedere ex notitia contingentium.

Ad primum Respondeo Verbum diuinum esse de omnibus quæ sunt in scientia Dei, etiam de contingentibus, quamuis non sit ortum ex illa scientia prout est de contingentibus. Ad secundum dico similiter nihil esse in Verbo, quod non sit in scientia de qua natum est. Nihil enim intelligit filius, quod pater non intelligat. Sed hinc non sequitur Verbum natum esse ex illa scientia, prout est scientia omnium quæ attingit, adeoque etiam contingentium.

Ad tertium Respondeo Deum vnico Verbo omnia dicere, etiam contingentiæ, eo sensu (quod atinet ad contingentiæ) quod creat omnia Verbo suo, & amat Spiritu sancto: id est, creat per potentiam Verbo suo communicatam, & amat per amorem communicatum Spiritu sancto: qui amor per liberam Dei, id est, totius Trinitatis, voluntatem extenditur ad contingentiæ: sicut scientia essentialis, communicata filio per generationem, extenditur ad obiecta contingentia, posita eorum veritate & cognoscibilitate.

Ad quartum Respondeo S. Thomam ibi loqui de scientia Dei circa seipsum, perfe-

NO
NO
par

nas, & possibilis: simili modo loqui de amore respectu Spiritus sancti. Neque aliud asserere, quam Verbum procedere secundum cognitionem Trinitatis, & creaturarum omnium, quatenus necessaria est, & essentialis, & prior ratione originibus ad intra: sed non prout est libera seu contingens. Neque contrarij us indicatur à D. Thoma verbis relatis ex quaest. 37. art. 2. ad 3. ubi ait Patrem dicere omnia Verbo, sicut diligit omnia Spiritu sancto. Falluntur enim qui putant Deum non diligere creaturas ut possibiles, ideoque D. Thomam eo loco debere necessariò intelligi de creaturis ut existentibus. Quòd verò ibidem scientiam illam vocat factivam: non obest: quia scientia illa creaturum, prout est necessaria & essentialis, est practica & effectiva in actu primo: licet non sit effectiva in actu secundo, illi est, non efficiat actu, nisi quando voluntas actu operatur secundum illam scientiam. Imò scientia visionis contingentium non est effectiva ut talis, sed simpliciter speculativa sui obiecti aliunde existentis.

His auctoritatibus addit Gregorius rationes quae sequuntur, dub. cit. membro 2. Præmissa est, quia per simplicem creaturarum ut possibilem intelligentiam non est pater sufficienter constitutus in actu primo ad loquendum cum filio de rebus contingentibus, quas non cognoscit simplici intelligentia. Neque enim loqui de incognitis. Ergo per scientiam visionis contingentium constituitur in actu primo ad producendum Verbum. Nam locutio est productio verbi, quod est ipsa locutio.

Respondeo Patrem non aliter loqui cum Filio de rebus contingentibus, quam dando illi formaliter scientiam essentialem & radicaliter contingentem: quatenus scientia essentialis, per simplicem velut modificationem, fit ratione post scientiam contingentium, supposita eorum veritate. Ut autem Pater sit sufficienter constitutus in actu primo ad ita loquendum cum filio de rebus contingentibus sufficit, autem esse in actu primo constitutum ad dandum filio scientiam essentialem circa Trinitatem & possibilis, qua scientia est necessariò notitia contingentium, supposita eorum veritate.

Secunda ratio est, quia de ratione Verbi procedit ex scientia omnium quae ipso dicuntur, atque ideo quorum est expressivum. Sed filius est Verbum expressivum contingentium: nam Pater Verbo exprimit & declarat contingencia ipsimet filio, tanquam personae cui loquitur.

Respondeo negando. Maiorem, intellectam univ ersaliter de omnibus quae quomodocumque dicuntur & exprimiuntur Verbo. Quaedam enim dicuntur tantum & exprimiuntur Verbo non nisi consequenter, ut contingencia, quatenus scientia essentialis, accepta formaliter per generationem Verbi, ad illam extendit per habitudinem non necessariam absolute, quam filius accepit in radice à patre,

accipiendo scientiam essentialem, quae per se ipsam sufficiens est ad exprimenda omnia contingencia, illaque necessariò exprimit supposita eorum cognoscibilitate.

Tertia ratio est, quia Verbum procedit ex notitia Trinitatis ut perfectissime comprehensiva. Ergo procedit ex illa ut se extendit ad contingencia: quia non est comprehensio, nisi attingat quicquid determinatè est futurum, vel non est futurum determinatè. Quodvis enim illorum est aliquid spectans ad eius voluntatem & liberum Dei decretum. Quod nisi cognoscatur, non comprehenditur Deus: quia non cognoscitur aliquid Dei, atque ita Deus non cognoscitur quantum cognoscibilis est: meliusque ac magis cognoscitur per illam scientiam, quae non solum attingeret essentiam, & necessaria Dei attributa proprietatesque: sed etiam libera eius decreta, & cognitiones contingentes, quae sunt reales & intrinsecae perfectiones Dei.

Respondeo processionem Verbi fundari in scientia comprehensiva, quae essentialis est: non autem adequate sumpta, quatenus etiam se extendit ad contingencia. Quia ut sic non est prior generatione Verbi, sed posteriori ex parte subiecti: neque est illi proportionalis, cum sit contingens & simpliciter non necessaria, processio autem Verbi sit necessaria absolute. Idemque dico de amore proportionaliter, respectu Spiritus sancti. Addo illammet scientiam essentialem, sine vlla reali additione cuiuspiam in re distincti, transire in comprehensionem absolute, & attingere omnia contingencia, sed ratione posteriori quam sint processionem, ordine necessitatis, & subsistendi quantitatis.

Quarta ratio est, quia omnis cognitio quae est in Verbo, & omnis amor qui est in Spiritu sancto, est in illis vi sua processionis. Sed scientia contingentium, & amor liber creaturarum, sunt in Verbo, & in Spiritu sancto: sunt enim attributa communia tribus personis. Ergo sunt in illis vi sua processionis. Ergo procedunt processionem, vi cuius insunt & communicantur personis productis.

Respondeo omnem cognitionem, quae est in filio, & omnem amorem ac volitionem in Spiritu sancto, esse per processionem, vel formaliter, vel consequenter & virtualiter. Formaliter quidem, essentialiter, consequenter autem & virtualiter, contingentem, quatenus scientia essentialis, processionibus praesupposita, transit posteriori ratione in contingentem, supposito obiecto contingentem futuro absolute vel hypotheticè. Quatenus etiam quicquid persona producta scit, scit per virtutem intelligendi communicatam in processione: idque sine nova entitate realiter superveniente, sed per simplicem usum virtutis intellectivae sibi communicatae, de se ad omnia sufficientis. Idemque de amore & volitione respectu Spiritus sancti cum proportionem

81.
Respondetur rationibus contingentiae.

Solvitur prima ratio.

82.
Secunda ratio.

dicendum

85.
Occurrit
instantia.

Infrabis, cum Auctore citato, respon-
sionem illam non esse consonam Florentino
licenti patrem, genuisse filio omnia quæ ha-
beret, præter esse patrem. Ergo dedit illi
actus etiam contingentes & liberos. Debet
autem intelligi de formali datione, & non
de radicali solum: alioqui etiam dici posset
patrem dare filio formaliter Deitatem, &
radicaliter attributa, nempe in radice Dei-
tatis, & postea filium habere illa formaliter
à seipso. Item Ioan. 8. 14. & 5. Filius, &
Spiritus sanctus dicuntur loqui non à seipsis,
sed quæ audierunt, filius à patre, & Spiritus
sanctus ab utroque. Loquebantur autem
non solum veritates necessarias, sed etiam
contingentes, ut patet ex verbis sequenti-
bus Ioannis 16. *Quæ ventura sunt, annun-
ciabit vobis.* Atqui non à seipso loqui, sed
ab alio, non est habere notitiam eorum ab
alio in radice: alioqui quocumque scimus &
loquimur, diceremur loqui & audire à Deo,
à quo accepimus radicem sciendi & loquen-
di de illis, videlicet intellectum. Ergo est
habere formaliter notitiam illorum ab alio
communicatam.

86.

Ad primum Respondeo, Florentinum de-
bere intelligi de datione non formalitè tan-
tùm, neque radicali tantùm: sed partim
formali, & partim radicali: modo scilicet
possibilibus quæ data sunt, & modo perfec-
tissimo quo dari poterunt. Nam proces-
siones diuinæ sunt perfectissimæ, & ordi-
natissimæ. Nulla verò est ratio cur attri-
buta essentialia non potuerint dari formaliter:
sicut est ratio de contingentibus, quam
suprà declarauimus.

Ad secundum Respondeo, Filium & Spi-
ritum sanctum rectè dici loqui ab alio con-
tingentia, quia ea sciunt & loquuntur per
scientiam acceptam in radice, non quomo-
documque, neque eo modo, quo nos à Deo,
vel à parentibus accepimus intellectum &
potentiam loquendi: sed quia acceperunt
eundem numero intellectum, & eandem
numero scientiam possibilem, quæ seipsa,
sine villo reali distincto adueniente, com-
pletè sufficiens est ad intelligenda perfectis-
sime omnia contingentia, eaque intelligit
necessariò, posito quòd sicut vera obiectiue
& intelligibilia.

SECTIO VIII.

Resolvuntur alie due sententia contrarie.

87.
Sect. &
Vasq. ne-
gant Ver-
bum pro-
cedere ex
cognitione
possibilem.

Contra secundam assertionem, quæ di-
ximus Verbum procedere ex cognitione
possibilem, sentiunt Scotus in 1. dist. 1.
1. art. 2. & Vasq. disp. 143. cap. 3. afir-
mantes Patrem non producere Verbum per
fecunditatem intelligentiæ, quatenus in-
telligentia est rerum possibilem, sed tan-
tùm quatenus est essentia diuina. Ratio

eorum est, quia prius est Deum producere
Verbum, quàm cognoscere creaturas. Ete-
nim cognitio diuina est prius essentia diui-
næ, quàm rerum possibilem. Et secundum
illam cognitionem Deus est fecundus ad
producendum Verbum, cum illa cognitio
sit perfectissima & infinita.

Responde-
tur eorum
argumen-
tis.

Respondeo primò, intelligentiam diui-
nam non prius esse essentia adæquatè, quàm
sit possibilem quibuscumque essentia diuina
multiplicem habet connexionem, vbi alibi
ostendimus. Secundò, licet intelligentia
esset prius circa essentiam, quàm circa pos-
sibilia, sicut est aliqua ratione, v. g. quate-
nus Deus mediatè in essentia sua vt est cog-
nitio, vel causa & radix creaturarum, cog-
noscit possibilem: nihilominus illam cog-
nitionem esse vnicam, & indiuisibilem in duas
rationes, quarum vna sit tantùm circa essentiam
vt cognitionem, vel causam, & radicem
possibilem: altera circa ipsa possibilem: &
illa sit radix adæquata fecunditatis, non ista.
Et quamuis posset ita ratione distingui, non
esset dicendum solam priorem rationem esse
totam radicem processionis generatiuæ:
sed potius totam intelligentiam essentialiam
adæquatè sumptam, esse radicem & adæqua-
tum fundamentum illius.

88.

Obicit etiam Vasques, magis esse neces-
sariam processionem personarum, quàm
cognitionem & possibilem creaturarum:
ideoque quàmuis hæc non essent, tamen
Verbum procederet. Item etiam magis ne-
cessariam esse essentiam diuinam, quàm per-
sonas: in vt licet non essent personæ, non
sequeretur per locum intrinsecum non fore
Deum.

Disp. 10.
sect. 3.

Sed hæc, & alia id genus, suprà soluta sunt
disputando de scientia Dei, vbi ostendimus
tam esse necessariam creaturarum possibili-
tatem aliqua ratione, ac Deum ipsum, prop-
ter necessariam connexionem quam habent.
Idemque dico de necessitate singularum per-
sonarum, quæ sequitur ex essentiali com-
municabilitate trisubstantiali his tribus
personis in individuo sumptis. Si autem
esset impossibile aut creatura vlla, aut vlla
persona diuina: foret etiam impossibile
Deus, qualis nunc est, & qualis solum esse
potest, perfectissimus scilicet, & omni-
potens ad omnia & angula possibilem, tripli-
que modo subsistens excellentissime in tri-
bus personis essentia identitatis.

89.

Testimonia verò D. Anselmi, quæ Vas-
ques addit his rationibus, sunt intelligentia
de creaturis vt existentibus, vel vt futuris,
non autem vt possibilem. Imò Anselm.
vt rectè notat Suar. lib. 9. cap. 6. num. 5.
nobiscum sentit in Monologio cap. 28. &
sequentibus vsque ad 44. à Vasque citatum.
Vt enim Deum vnico Verbo suo omnia di-
cere. Quod Verbum tunc est perfectissi-
mum, & verissimum respectu omnium crea-
turarum. Cum autem alicubi negat Ver-
bum diuinum esse Verbum creaturarum:
intelligendus est, vt D. Thom. explicat.

Anselm.
Suarez.

An Filius
sit Verbum
& ipse
creaturam

non quod non sit de creaturis, sed quod non sit de creaturis: id est, quod non sit creaturarum productivus, sed tantum obiectivus, quod verum est. Quamvis enim cognitio essentialis, a qua Verbum procedit, sit etiam creaturarum ut possibilem stamen non est ipsa creaturae possibilis: neque ipsa propterea sit principium Verbi, sed cognitio ipsarum, quae multum differt ab obiecto. Neque enim fecunditas est in Deo secundum actum intelligendi: ratione obiecti, sed ratione ipsius actus, ut diligenter notandum est. Unde licet fecunditas, & persona per illam producta, sit a cognitione, vel ab amore creaturarum: non propterea est ab ipsis creaturis, sed a cognitione & amore, qui est plane divinus & essentialis Deo. Et quamvis necessarium atque essentialiter intelligentia sit alicuius intelligentia: tamen non debet esse id cuius est intelligentia. Hinc etiam fit ut Verbum, seu filius, non sit imago creaturarum: quia non procedit ab illis: est autem de ratione imaginis ut procedat ab eo cuius imago dicitur, & cuius est expressio vel similitudo. Eademque de causa Verbum non est imago sui ipsius, vel Spiritus sancti: sed patris: quia non procedit a seipso, neque a Spiritu sancto, sed a solo patre: licet procedat ex cognitione sui, & Spiritus sancti, aequè ac patris. Dico igitur aliud esse Verbum, aut Spiritum sanctum, a creaturis possibilibus, quae sunt obiectum cognitionis: & aliud, ipsorum cognitionem & amorem. Et illa quidem non esse fundamentum fecunditatis ad intra: quod de creaturis manifestum est, cum non fuerint actu ab aeterno, & tamen fuerit actu fecunditas & productio, ac consequenter illius radix & fundamentum actu esse debuerit. De personis etiam patet: quia visus persona non potest esse principium sui ipsius: nec persona procedens, principium personae producens ipsam. Quare haec obiecta non sunt radix fecunditatis, sed illorum cognitio & amor, ad quae illa se habent tantum terminativè & obiectivè, sine causalitate.

Secundò, contra id quod diximus in eadem assertionem, Verbum procedere ex cognitione intuitiva personarum, sentiunt Molinæ ad q. 34. art. 3. disp. unica in fine, & aliqui Recentiores, quorum confusio meminimus Summ. lib. 9. de Trinit. cap. 5. num. 8. & Vasq. disp. 242. cap. 2. §. secunda sententia: docentes, cognitionem illam, secundum quam Verbum procedit, non esse intuitivam, seu visionem personarum, consideratione illa quae prior est origine logica ipsis personis, tanquam radix fecunditatis generandi, prior ipsa paternitate, & consequenter filiatione, ac spiratione activæ & passivæ. Ad quod cum proportione dicendum est de amore personarum ut existentium, respectu fecunditatis ad spirandum.

Primum eorum argumentum est, quia radix fecunditatis est ratione prior ipsa fecunditate, prioritate vel origine logica.

At visio personarum, & amor earundem ut coexistentium, non est prior fecunditate: ergo &c. Maior clara est. Minor probatur, quia visio personarum, & amor earundem ut coexistentium, non est prior personis ipsis ut actu existentibus, & constitutis in esse actuali per fecunditates, aut per earum terminos seu passivas origines: ergo non est prior fecunditate. Probo antecedens: quia visio personarum non praexistit personis, neque supponitur illis ut existentibus: sed potius contra supponit illas ut existentes, cum omnis notitia intuitiva supponat existentiam obiecti: in eoque differat à notitia abstractiva. Unde sic argumentor: Scientia, ex qua procedit Verbum, praesupponitur ordine rationis, & praexistit Verbo, cum sit illius principium. Sed notitia intuitiva Verbi non praesupponitur ordine rationis neque praexistit Verbo ut existenti, cum potius supponat illud ut sibi praexistens. Ergo scientia ex qua procedit Verbum, non est notitia intuitiva Verbi.

Ad maiorem primi argumenti Respondeo, radicem fecunditatis esse priorem fecunditate ipsa, prioritate tantum rationis à quo: non autem reali prioritate in quo. Minor autem falsa est, quod scilicet visio personarum, & amor earundem ut coexistentium, non habeat talem prioritatem à quo, respectu fecunditatis. Ad probationem Minoris, nego similiter visionem personarum & amorem, non esse priorem ipsis personis ut actu existentibus, prioritate à quo: atque eo sensu illis praexistere, seu potius esse id à quo sunt personae. Quamvis in nullo instanti reali sint visio & amor personarum ut existentium, in quo non sint personae, ideoque non sit prioritas realis in quo: Neque Deus in vilo instanti videat essentiam, in quo non videat personas, ut actu coexistentes. Quod autem addit, visionem seu notitiam intuitivam praesupponere existentiam obiecti: verum est tantum de prioritate à quo, & de ijs tantum obiectis, quae per se, vel per speciem sui impressam, concurrunt ad sui cognitionem: ut sit in omni intuitionem creatas, de qua intelligendum est illud D. Augusti, Augusti lib. 9. de Trinit. cap. 12. Ex obiecto & potentia datur notitia. Secus autem de intuitionem divina, quae non pendet à concursu obiecti, ac ne quidem postulat eius coexistentiam. Deus enim habuit ab aeterno notitiam intuitivam perfectissimam eorum omnium quae in tempore futura erant. Neg; melius enovit quado actu sunt, quam cum erant futura.

Secundum illorum argumentum est, quia Verbum non coexistit in illo priori, quo pater generat: alioqui pater non cognosceret, prius quam generaret. Ergo Verbum non cognoscitur ut praesens in illo priori, sed ut futurum in posteriori rationis.

Respondeo, hoc argumentum laborare communi vitio, quo à prioritate à quo, transferri solet ad prioritatem in quo. Quasi vero,

Aliqui sententiam filium non procedere ex visione personarum, dixerunt.

verò, licet vnum ab alio sit, ac proinde sit posterius *in quo*; non possit illi coexistere, & in nullo instanti esse vnum quin sit aliud, adeoque non esse posterius *in quo*. Cum ergò dicitur in antecedente obiectionis, Verbum non coexistere in illo priori quò Pater generat: si sermo sit de prioritate *in quo*, & de coexistentia illi opposita; negandum est esse vllum prius, in quò Pater generet, & Verbum illi non coexistat. Neque enim ibi est vllum prius, aut vllum instans, in quò Pater generet, & Filius non sit. Estque euidenter impossibile Patrem generare in aliquo instanti, in quò Filius non generetur. Si autem generatur, est. Si verò sensus sit, Verbum non habere eandem prioritatem à quo, quam habet Pater: verum est. Quia Verbum non habet prioritatem originis respectu sui, sicut habet Pater: id est, Verbum non procedit à seipso, sicut procedit à Patre. Sed ille sensus male exprimitur per verba proposita in antecedente obiectionis.

64. Dupl. est prioritas realis in quo, & à quo.

Prioritas rationalis seu virtualis est simpliciter in quo, & à quo.

Ad maiorem huius obiectionis, & similia sãpe in variis materiis occurrentium, declarationem. Nota cum Cuniga disput. 2. de Trin. dub. 10. duplicem esse prioritatem: realem scilicet, & virtualem, seu rationis cum fundamento in re. Et rursum utramque duplicem esse: *in quo*, & à quo. Prioritas realis *in quo*, est, quã vnum est prius tempore quàm aliud: vt Pater, & Filius, in humanis. Prioritas realis à quo, est quã vnum est realiter principium alterius. Vt in diuinis Pater est principium Filij: & in creatis sol est principium lucis. Prioritas virtualis aut rationis *in quo*, quã aliter vocari solet, prioritas in subsistendi consequentia, est inter illa quorum vnum potest concipi sine alio; quamuis non vice versa: perindeque se habet respectu cognitionis, ac si tempore prius esset quàm aliud, quia potest concipi sine illo vt coexistente: quamuis istud non possit concipi sine illo, velut sibi præsupposito. Quo pacto se habent animal & homo, qualitas & calor, quantitas & superficies. Prioritas denique virtualis seu rationis à quo, est quã vnum est logicè, seu virtualiter & per æquiuocantiam principium alterius ratione sola distincti: ita admirum se habentis, vt si realiter ab alio distingueretur, realiter ab illo procederet. Quo modo se habent intellectus diuinus, & cognitio contingens: voluntas diuina, & volitio libera: actus essentialis intelligendi & volendi, ac vis generandi & spirandi. Porò prioritas ista rationis *in quo* non postulat, vt id quod prius est, possit concipi sine posteriori: sicut prioritas realis à quo, non postulat vt id quod prius est, possit existere sine posteriori. Hoc enim pertinet ad prioritatem *in qua*: & est imperitens ad prioritatem à quo, quã in eo solum consistit, quòd vnum sit principium alterius realiter aut virtualiter: siue possit

existere sine illo, siue non possit: & siue possit concipi sine illo, siue non possit.

Instabis: quia prius est rem esse contingenter futuram, quàm Deus sciat esse futuram. Ideo enim Deus scit esse futuram, quia futura est: non vice versa, idè est futura, quia Deus scit esse futuram. Ergo pari ratione prius est obiectum esse existens, quàm cognosci à Deo vt existens. Idè enim Deus cognoscit illud existere, quia existit: non vice versa, idè existit quia Deus cognoscit illud existere. Ergo prius est personas diuinas existere, quàm cognosci vt existentes, id est, attingi notitia intuitiua.

Non est prius esse personas diuinas, quàm videri à Deo.

Respondeo, obiectum cognitionis diuina esse duplex. Vnum est contingens: ad quod intellectus diuinus est de se & indifferens & indeterminatus: ita vt de se sit æquè aptus ad intelligendum oppositum. Alterum est simpliciter & absolute necessarium, & ad quod intellectus diuinus est essentialiter determinatus. Obiectum primi generis debet supponi ratione prius quàm cognoscatur: quia debet aliquo modo (sine causalitate tamen & imperfectione) determinare intellectum diuinum; vt hoc intelligat potius, quàm oppositum: offerendo illi hanc veritatem, p̄ alia, quã loco istius esse & intelligi potuit. Obiectum verò secundi generis non debet supponi ratione prius quàm cognoscatur, neque cognoscitur quia est ante, sed quia diuinus intellectus est essentialiter determinatus ad illud cognoscendum, ad quam cognitionem obiectum illud se habet tantum determinatiuè & purè obiectiue.

96.

Tertium argumentum aliquorum Recentiorum est huiusmodi: Patres negant scientiam Dei intuitiuam creaturarum in se intrinsecè sumptam, esse causam rerum futurarum, & nominatim S. Augustin. lib. 3. de libero arbit. cap. 4. que videntur Boëtij, libro. 2. de consol. prosa 4. & 6. Et Beda quæst. 13. ex variis, comparat illam Dei scientiam, visioni nostræ oculari, quã videmus obiecta vt existentia & coram obuersantia, quam implicat efficere obiectum quòd dumtaxat intuetur. Esti verò Patres hoc dicant de illa scientia visionis, quã Deus videt futura libera: eadem tamen ratio vniuersaliter probat nullum simplicem intuitum vllius obiecti existentis, vt talis, posse esse principium illius existentie. Non enim dicunt Deum, metu præiudicandi nostræ libertati, cohibuisse suam scientiam ne esset causa futurorum; sed supponunt id esse impossibile, quia hæc Dei scientia dumtaxat intuetur obiecta. Et quidem res non minus esset, quamuis non videretur. Ergo intuitus eius immediatus, non est necessarius vt illa sit. Ergo non est eius principium, sed est planè superfluous.

August. Boëtij, Beda.

Respondeo, Patres meritò id asserere, quia obiectum illud contingens est, & præsupponitur esse futurum ratione prius

Visio et
rursum
potest esse
illorum
principium
secundum
visio perso-
narum di-
uinorum.

quàm Deus sciat esse futurum, & quàm eius intellectus, de se indifferens ad hoc vel ad oppositum determinetur ad cognoscendum illud potius, quàm illius oppositum. In eoque visio Dei circa futura contingenter similis est visioni nostræ oculari, quæ præsupponit existere obiectum à quo determinatur, ut ipsum videat potius, quàm aliud, quod æquè videret, si ipsi proponeretur, & si ipse indifferenciam determinaret ad sui visionem. Neque potest tum illa Dei scientia, tum visio ocularis, efficere obiectum quod intuetur: quia necessariò præsupponit illud existere, & determinare potentiam ad sui intuitionem, per suam existentiam, ordine rationis vel naturæ præsuppositam. Estque hæc vera ratio nullius impotentia. Eademque est causa cur hæc visio sit simplex intuitus, ut dicunt sancti Patres. Non potest autem simplex intuitus esse principium vel causa eius, quod purè intuetur. Sed non est par ratio de notitia intuitum personarum diuinorum, quæ sunt obiectum simpliciter necessarium intellectus diuini, neque debent præsupponi ut illum determinent: quippe qui seipso est essentialiter determinatus ad perfectam earum cognitionem. Consentiant hæc in parte Suarez. lib. 9. cap. 5. num. 8. Grano. Ruis. Cuniga & alij communiter ad art. 2. q. 2. art. 34.

Denique contra id quod diximus, totum actum essentialem cognitionis, & volitionis, adæquatè sumptum, esse radicem fecunditatis generatiuæ & spiratiuæ, obijci potest, radicem fecunditatis generatiuæ debere necessariò esse priorem radice fecunditatis spiratiuæ: sicut generatio est prior spiratione: & Pater & Filius sunt priores Spiritu sancto. Atqui tota cognitio essentialis non potest esse prior toto actu essentiali voluntatis: ergo &c. Probatur Minor: quia visio totius actus essentialis voluntatis, est cognitio essentialis. Sed illa non est prior, imò est posterior. Visio enim obiecti, ut existentis, supponit suum obiectum existere, & ad illud terminatur ut per se præsens secundum suam realem existentiam. Ergo, visio totius actus essentialis voluntatis ut existentis ab æterno, supponit totum illum actum essentialem existere. Ergo visio illa, quæ tamen est essentialis, non est prior toto actu essentiali voluntatis, sed potius est illo posterior.

Respondeo, totum actum intelligendi essentialem, esse priorem prioritate virtuali à quo, quàm actum volendi essentialem: cum voluntas nihil velit essentialiter quod intellectus non cognoscat essentialiter, & quidem prius ratione & præsuppositiuè: quia vna de cogitationibus prærequisitis ut voluntas velit, est cognitio intellectus & propositio obiecti. Ac licet in multis reflexionibus actum intellectus & voluntatis, si Deus illis habet, procedatur in infinitum: Nam voluntas amat actum

intellectus, & intellectus cognoscit illius amorem: & rursus voluntas amat illam cognitionem: & intellectus rursus videt amorem illum: & sic in infinitum: Semper tamen priores partes sunt intellectus, quatenus omnis & quilibet actus voluntatis supponit actum præuium intellectus circa obiectum quod amplectitur aut respicit. Verum illæ reflexiones in Deo sunt inutilles & sine fundamento excogitatae. Nam Deus vnico actu directo intellectus cognoscit perfectissimè actum voluntatis quod est eiusdem actus amor: multoque perfectius quàm nos cognosceremus per infinitas illas reflexiones. Et vnico actu voluntatis amat perfectissimè eundem actum intellectus, qui est sui cognitio & visio. Ita ut non sit opus infinitis illis reflexionibus, sed omnino sint in Deo superflua: ut alibi ostendimus, disp. 9. sect. 1. num. 5. Visio autem Dei circa actus suos necessarios, non præsupponit obiectum suum existere ratione prius: quia non cauatur ab obiecto illo mediata vel immediata, determinante scilicet intellectum diuinum, vel per se immediate, vel mediata per sui speciem: quippe quod terminatiuè tantum se habet ad Dei visionem, & purè obiectiuè: iuxta ea quæ paulò ante diximus de obiecto necessario diuinæ cognitionis, num. 95.

SECTIO IX.

Cur processio Verbi sit generatio, non autem processio Spiritus sancti.

Quod sola secunda persona diuina, seu Verbum diuinum, sit Filius, certum est de fide: nam in Scripturis dicitur *Unigenitus Patris*, Ioan. 1. vers. 14. & 18. & cap. 3. v. 16. & 18. & 1. Ioan. 4. v. 9. & in symbolo Apostolorum *Filius vnicus*: in Nicæno iterum, *Unigenitus*: & in symbolo Athanasij dicitur in Trinitate vnus esse Filius, non factus, nec creatus, sed genitus: & vnus Spiritus sanctus non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.

Et quidem Pater, qui à nullo procedit, Filius esse nequit: cum de ratione filij sit ut ab alio procedat in similitudinem naturæ. Sed de Spiritu sancto difficultas grauis est. Nam si generatio est tantum origo viuientis à principio viuente coniuncto in similitudinem naturæ specificæ, ut vulgò definitur: cur processio Spiritus sancti non est generatio, cum sit etiam ipse à principio viuente coniuncto in similitudinem naturæ diuinæ? Neque enim minus ipse vi suæ processiois accipit naturam & essentiam diuinam primò sub ratione volitionis essentialis, consequenter secundum alias: quàm Filius illam accipiat primò sub ratione intellectiois, & consequenter secundum alias.

99.
Totus
actus esse
etalis co-
gnitionis,
est prior
actu essen-
tiali voli-
tionis.

Ratio illa
filius
& vnus
conueniens

100. **Epiph.**
De Basil. lib. 3. contra Eunomium capit. 12. ait, Spiritum sanctum non esse dicendum Filium, ne in Trinitate sit Filius Filij, nascatur inde suspicio, num sit infanti Filij. At hæc ratio difficilis est. Nam hæc in Deo sit procedens procedentis, & productus producti: non propterea suspicatur esse productus & procedentes finitos. Sic ergo &c.

Athanas.
D. Athanas. in epistola ad Serapionem Episcopum Tmuseos, paulo ante medium, dicit Spiritum sanctum non esse Filium, quia Filius non potest esse Pater: nec potest esse alius Filius, præter eum qui est integra & perfecta imago Patris. At hoc ipsum est quod queritur, cur unus tantum Filius esse possit? Ecce Filius non sit Pater Spiritus sancti, ac Spiritus sanctus non sit Filius, cum sit imago naturalis, & simillimus natura Patri & Filio, à quibus producitur?

102. **August.**
Sanctus Augustinus lib. 5. de Trinitate cap. 14. affirmat Spiritum sanctum non esse Filium: quia exit à Patre non ut natus, sed ut datus. Lib. autem 9. cap. 12. ait Verbum esse Filium, quia procedit per intellectum: quod autem per intellectum producitur, illud quasi parturit & paritur in quatione. Quod autem per voluntatem producitur, non est tale. Ideoque Spiritus sanctus non est Filius: quia procedit per voluntatem. Lib. verò 15. cap. 26. & 27. asserit Spiritum sanctum non esse Filium, quia procedit à duobus: ac Filius in Deo non potest procedere à duobus, sed ab uno ut Patre, cum non possit in Deo esse mater. Sed neque hæc tollunt difficultatem. Nihil enim, hoc ipsum queritur, quod pro prima ratione asserit, cur Spiritus sanctus non procedat ut natus, sed tantum ut datus, cum tamen procedat ut vivens à vivente &c. Secundo, Deus non inquirat intelligendo, non magis quam volendo. Et illa intellectus parturitus metaphorica est. Hic autem sermo est de propria & naturali, quæ dicitur in eo consistere, ut producatur vivens à vivente principio coniuncto in similitudinem naturæ: quod Spiritui sancto æquè ac Filio convenire videtur, cum uterque sit Deus vi suæ processionis. Tertiò, Spiritus sanctus non procedit à Patre & Filio, ut à duobus; sed ut ab unico spiratore, & per viciniam spirandi virtutem ac spirationem, ut in Concilio Lugdunensi definitum fuit, & refertur in sexto Decretalium, capit. unico de summa Trinit. Neque difficultas solvitur cur hæc duæ personæ, sicut concurrunt per modum principij, non concurrant per modum Patris, siue unius, siue duplicis, cum producant vivens à vivente principio coniuncto in naturæ similitudinem.

103. **Responsio D. Thom.**
D. Thom. quæst. 27. artic. 4. & alij plerique dicunt processionem, quæ est secundum intellectum, vocari generationem, quia est secundum rationem similitudinis: quate-

nus intelligens constituitur per id, quod habet rei intellectæ similitudinem. Processionem autem Spiritus sancti non esse generationem, quia non est secundum rationem similitudinis: eo quod volens non constituitur per id, quod habet similitudinem voliti: sed per id quod habeat quandam inclinationem in volitum.

Sed contra, similitudo requisita in definitione generationis non est similitudo intentionalis, de qua D. Thomas: sed naturalis, ita ut, id quod producitur, sit eiusdem naturæ cum eo, à quo producitur. Unde et vera generatio cum homo producitur ab homine, aut equus ab equo, propter illam similitudinem naturalem: quamvis non sit intentionalis siue obiectivæ. Atqui Spiritus sanctus est eiusdem naturæ cum Patre & Filio vi suæ productionis. Cur ergo non producitur per generationem, æquè ac Filius?

104. **Respondent Thomistæ,** intellectionem ex genere suo tendere naturæ suæ, & per se, ad assimilationem cum obiecto, in Deo verò tendere ad similitudinem naturalem: quia cognitio Dei perfectissima & comprehensiva esse nequit, quæ non sit ipse Deus & eiusdem naturæ cum Deo.

Sed neque hæc responsio satisfacit: pari enim facilitate, & probabilitate dici potest, amorem ex natura sua tendere generatim ad unionem cum re amata, & ad quandam unitatem cum illa: & in aliis eundem tendere ad unitatem affectivam per adhesionem voluntatis: in Deo verò tendere ad unitatem & identitatem naturalem: quia non potest esse amor Dei perfectissimus, & adæquatus amabilitati obiecti, qui non sit Deus & eiusdem naturæ cum Deo.

105. **Alij denique, ut Canariensis quæst. 27. art. 2. & Valq. disp. 113. cap. 6. & 7. dicunt** ad rationem Filij non sufficere similitudinem in natura, etiam ex vi processionis: sed requiri similitudinem per modum imaginis: imaginem verò non esse tantum similitudinem ex vi processionis: sed etiam similitudinem productam & expressam ad representandum id cuius est imago. Verbum autem divinum non modò procedere, ut simile producat, in natura, ex vi productionis: sed etiam imaginem productam & expressam ad ipsam representandum cum procedat per intellectum. Nam intellectus producit Verbum ad representandum suum obiectum. Obiectum autem Verbi divini est ipsemet Pater, à quo procedit. Ergo producitur ad Patrem representandum: ac proinde ut illius imago & Filius. Secus autem Spiritus sanctus.

106. **Sed contra:** quia si ea quod Filius procedat ut Verbum per viam intellectus, non habeat aliud speciale præ Spiritu sancto, quam quod procedat ad representandum intentionaliter ex vi & speciali ratione suæ processionis. Atqui simi-

litudinis intentionalis neque sufficit, neque necessaria est ad rationem generationis, sed similitudo naturalis cum suo principio, quæ conuenit etiam Spiritui sancto, quippe qui vi suæ processionis procedit ut persona diuina eiusdem essentia cum Patre & Filio, actione æquè immanente, & ad terminum immanentem ac substantialem æquè per se primo terminata: nempe ad hypostasim Spiritus sancti identificatam diuinæ essentia per se, & ex propria ratione, inseparabiliter & absoluta necessitate. Ergo ista ratio non satisficit.

107.
Generatio
viventium
ad fit?

Ut soluantur difficultates, Nota primo, generationem videntium propriam, de qua hic sermo est, definitur à Dno Thom. quæst. 27. artic. 2. in corp. *Productionem videntium à viuente coniunctam in similitudinem naturæ.* Vbi particula, *productio*, denotat exercitium virtutis actiua in generante, quale non fuit in Adamo, respectu Euz. Particula verò, *coniuncta*, denotat genitum manare ex substantia genitoris, & esse illi coniunctum eatenus, ita ut constet aliquo, quod fuerit acceptum idipsum à Patre. Sic quæ sunt ex semine, deciduntur à generante secundum principium materiale, quo constant, ita ut ex parte saltem fuerint coniuncta. Particula verò, *in similitudinem naturæ*, denotat convenientiam in natura secundum speciem seu rationem ipsam. Quæ definitio est clara, si sermo sit de generatione propriissima & perfectissima, quæ tendit ad summam assimilationem, maximeque perfectam similitudinem. Quamquam etiam est generatio videntium in similitudinem naturæ genericæ: ut cum equus, aut canis mulum gignit. Porro tota hæc definitio intelligenda est in sensu formali, ut etiam explicatur à Dno Thoma quæst. 27. artic. 2. & libro 4. contra Gentes cap. 11. aliisque Theologis. Ita scilicet ut vi formalis processionis sit similitudo naturæ, id est, ex propria, & formali ratione eius quod secundum talem processionem communicatur, & ex formalissima ratione talis communicationis.

108.

Nota secundo, filium esse suppositum productum per generationem videntis, generaliter sumptum. Nisi potius sit hæc vox restringenda ad generationem videntis cognoscens. Vix enim & raro granum vocatur filius grani, aut spica filia spicæ. Cum autem secunda persona procedat à prima ut viuens à viuente cognoscente, nempe à Patre; coniunctio, id est, dante suamque substantiam, idque in perfectissimam similitudinem naturæ: dandum nõ est, quin eius productio sit generatio. Sed nõ apparet, quidnam ex illa definitione generationis desit Spiritui S.

109.
Pro. est
Filij differt
in ubi?

Nota tertia, processionem Spiritus sancti differre à processione Filij in duobus. Primo enim, processio Filij est per fecunditatem intelligentiæ: altera verò est per fecunditatem actus voluntatis.

Et sicut Filius procedit per fecunditatem actus intelligentiæ: ita formaliter, & immediatè per suam productionem accipit naturam secundum rationem intelligentiæ. Quæ tamen natura, quia realiter vna & simplex est, nullamque habet oppositionem cum Filio, communis est. Spiritus verò sanctus sicut procedit per fecunditatem actus volendi ita formaliter & immediatè per suam productionem accipit naturam communicatam secundum rationem actus volendi. Vnde Filius specialiter appellatur sapientia, Verbum, imago, Spiritus verò sanctus specialiter appellatur amor, dilectio, caritas. Differunt secundo, quia Filius habet cum Patre commune, præter totam essentiam, ut sit principium Spiritus sancti vnus cum Patre, utque naturam accipiat simul cum fecunditate communicandi eandem Spiritui sancto per spirationem: quod non habet Spiritus sanctus, cum iam nulla sit amplius fecunditas ad intra. Ex his differentis, aut earum aliqua petenda est ratio, cur processio Filij sit generatio, non item processio Spiritus sancti.

Quo de re dico duplicem esse rationem, cur Spiritus sanctus non sit Filius, & cur eius processio non sit generatio. Prima est, quia non accipit vi productionis formaliter & immediatè essentiam diuinam secundum primariam rationem vitæ & essentia Dei ut viuens, id est, secundum intelligentiam: sed tantum secundum secundariam, scilicet rationem volendi, quæ fundat proximè & formaliter processionem Spiritus sancti. At verò Filius accipit primariam rationem vitæ, nempe intelligentiam. Et quod dicitur in definitione generationis, *in similitudinem naturæ*, intelligendum est de formali processione in similitudinem primariæ vitæ, primò & per se acceptæ. Hanc rationem insinuat D. Thom. quæst. 27. artic. 2. in corp. dicens, idè procedere Filium secundum naturam similitudinem & essentia, quia Deo intelligere est esse, primarium scilicet, seu ratio vitæ primaria, vi productio primò illi communicata. Eandem reddit suar. libro 11. cap. 5. num. 16. ubi docet, Verbum esse Filium, idè quia vi suæ processionis communicatur illi essentia, ut primariò conueniatur in esse talis essentia & natura: id est, secundum primam essentialem rationem vitæ perfectè constitutam & plenam: nimirum secundum rationem intelligentiæ completam essentialiter in actu secundo. Spiritus verò sanctus accipit primò essentiam sub ratione amoris seu volitionis, quæ est ratio secundaria, & posterior intelligentiæ, sicut omnipotentia posterior est vitæ. Cum enim in viuentibus spiritualibus tres sint gradus seu rationes vitales, secundum quas operantur vitaliter, intelligentia, voluntas, & potentia executiua: sicut potentia subordinatur volunta-

ti; ita voluntas intelligentiæ, quæ idcirco est prima.

III.
Secunda
ratio.

Secunda est, quia de ratione generationis viventium est, ut sit productio per se tendens ad communicandam naturam fecundam: ita ut id quod generatur propriè, existat per actionem eò per se tendentem, ut det producto naturam cum fecunditate, seu virtute communicandi eandem naturam. Eòque per se tendunt generationes viventium creatorum, licet per accidens impediri possint. Sed hoc præter naturam & monstruosum est, quando in creatis viventibus producitur vivens à viente eiusdem speciei sine fecunditate quam deberet habere. Divina verò generatio, vtpote perfectissima, non potest impediri. Quia ergo secunda persona accipit naturam cum fecunditate, idèd Filius est. Et è contrario, Spiritus sanctus non est Filius, quia non accipit fecunditatem. Neque enim ad seipsam, neque ad Patrem aut Filium, neque ad alias personas divinas, cum nulla alia possibilibus sit. Sed neque eò per se tendit productio Spiritus sancti, ut sit ipse secundus ad intra. Nam alioqui tenderet ad impossibile simpliciter & absolute, cum tamen ordinatissima & perfectissima sit. Et licet in definitione generationis supra tradita à Divo Thomæ, non exprimitur communicatio fecunditatis, sed tantum naturæ similitudo inter principium & terminum: potest tamen optimè sub nomine naturæ comprehendi aut subintelligi fecunditas ad communicandam eandem naturam: tum quia naturæ nomine intelligitur principium motus & quietis, eius in quo est primò & per se, & non secundum accidens, ut definitur ab Aristotele 2. Phys. capit. 1. id est, principium operationum, quarum præstantissima in divinis est productio alterius personæ divinæ. Tum etiam quia fecunditas generandi producendo sibi simile, continetur vel formaliter, vel saltem, ut maluit aliqui, radicaliter, id est, tanquam in principio & radice, in natura eorum animalium quorum generationi definitio illa primò fuit attributa, & deinde ad Quisiam translata. Atque ita naturæ viventium creatorum necessariò ac per se convenit, ut ad illam fecunditatem per se tendat naturæ productio & communicatio in productione viventium creatorum. Ne ullus est eorum qui filij vocantur in creatis, qui non sit per se potens formaliter aut radicaliter producere alium sibi in natura similem, tanquam principio coniuncto: licet per accidens impediantur aliqui, ut multi v. g. quanquam multos esse in Asia fecundos, & producere sibi similes, testatur Theophrastus, ut refert Vitisq. disp. 1. 3. capit. 1. in fine. Sicut & simia infecunda in Europa, fecunda sunt in Asia & Africa. Nomen autem Filij, primò creatis impostum, fuit ad Verbum divinum translatum, propter maiorem aliquam con-

venientiam cum illis, quam non habet Spiritus sanctus. Porro Deus ultra communicationem naturæ cum fecunditate, habet aliam communicationem sine illa: quamvis in animalibus, eiusdem speciei fecundæ, natura ipsorum semper eò per se tendat, ut in eorum productione communicetur simul natura & fecunditas: licet interdum, & per accidens, impediat formalis fecunditas, vel eius visus.

Hanc secundam rationem reddunt Ricard. Victorin. lib. de Trin. cap. 18. Alensis p. 1. q. 42. membro 2. §. 1. & membro 3. art. 3. ad 3. Bonaventura in 1. dist. 13. art. 1. quest. 2. in conclusione. Maior in 1. dist. 13. unica, & Cuniga disp. 2. de Trin. dub. 20. membro 9. & sequentibus, ubi fufus sumitur. Et membro 16. rectè notat vocem, natura, dictam esse à nascendo, & initio impositionis significasse originem actualem viventis à viente, quæ modò naturitas appellatur. Et quia hæc origo est à principio intrinseco seu coniuncto: idèd tale quoque principium appellatum esse naturam. Tum, quoniam in creatis viventibus tale principium est ipsamet illorum essentia: nomen naturæ extensum est ad significandam essentiam eorum. Quæ significatio licet sit propria, id est, non metaphorica: non est tamen stricta & propriissima, primòque illi non imponitur, sed amplior & extensior. In definitione autem generationis viventium, vox natura debet intelligi eo sensu, quo primò strictè & propriissime illi fuit imposita. Ex quo sequitur eum non procedere in similitudinem naturæ strictè & propriissime sumptæ, qui non procedit in similitudinem essentiæ fecundæ ad producendum ex se, tanquam ex principio intrinseco seu coniuncto: licet procedat in similitudinem naturæ latius sumptæ pro essentia. Quo secundo sensu Spiritus sanctus procedit in similitudinem naturæ divinæ: sed non priori sensu sicut Filius. Propter quod definitio generationis non convenit Spiritui sancto, quia non procedit in similitudinem naturæ ut fecundæ, id est, accipiendo simul fecunditatem producendi aliam personam divinam.

Contra priorem rationem obicitur primò, Amor præsupponit intellectum in eodem supposito. Ergo Spiritus sanctus est prius intelligens, quam amans. Ergo prius accipit naturam sub ratione intellectus, quam sub ratione amoris.

Respondeo, distinguendo antecedens. Amor secundum se spectatus absolute, aut secundum ordinem essentialem (qui nimirum est inter essentialia ratione essentiæ) supponit intellectum, seu cognitionem eius obiecti quod amatur, concedo. Amor spectatus notionaliter, siue secundum ordinem notionalem, & prout

112.
Ricard.
Alensis.
Bonavent.
Maior.
Cuniga.

Natura vnde dicta, & que simpliciter sumitur.

113.

4.
Spiritus sanctus prius est amans notionaliter quam intelligens.

inest vi processionis, supponit intellectio-
nem, quasi non possit natura primò com-
municari vt volens, & secundum eam rationem primò ac per se identificari termino
formali productionis: nego. Similiter-
que Spiritus sanctus est prius intelligens,
quàm genans, si intellectio, & amor spe-
ctentur secundum essentiam: in essentiali-
bus enim cognitio prior est. Non autem
si spectentur secundum notionalia, sive
prout insunt formaliter vi productionis. Sic
in mysterio Incarnationis communicatur
primò & immediatè hypostasi Verbi, non
verò natura seu essentia: licet essentia sit
prior hypostasi secundum modum essendi.
Sed non est necesse, vt modus communi-
candi sequatur modum essendi.

114. **Q**uoniam secundò Cunica disput. 2. dub.
20. membro 8. num. 5. rationem illam sup-
ponere vt necessarium, & vniuersaliter ve-
rum illud principium, quod omne produ-
cens vniuersum assimilatur sibi productum
formaliter ac primariò in illa perfectione,
quæ sibi est ratio ac virtus producendi: in
alijs autem materialiter & secundariò. Hoc
autem non est verum. Nam homo gene-
rans hominem, illum sibi assimilatur pri-
mariò, non modò in forma quæ est prin-
cipium generandi: sed etiam in materia:
quonia intendit illum sibi assimilare in
tota specie. Deinde quamuis esset verum
in creaturis, non sequeretur esse verum in
Deo, in quo omnes perfectiones sunt quid-
datiua & æque primariæ.

Quomodo
Agens in-
tendit assi-
milare sibi
passum?

Respondeo, verum esse vniuersaliter,
agens vniuersum intendere sibi assimilare
productum primariò in ea ratione quæ est
illi ratio producendi, remota vel proxima.
Nego autem solam animam esse totam rati-
onem & totum principium generandi. Ge-
neratio enim est actio compositi, & non
vnius partis dumtaxat. Nego etiam om-
nes Dei perfectiones quidditatiuas esse æ-
que primarias. Est enim inter illas aliquis
ordo prioritatis virtualis seu rationis, par-
tim à quo tantum, quatenus vna est virtua-
liter ab alia: partim etiam in quo quatenus
vna potest concipi sine alia, non vice ver-
sa, quia concipitur vt necessariò illi præ-
supposita. Porro idem auctor disput. 16.
dub. 5. num. 4. statuit in Deo intellectio-
nem esse radicem virtuales volutatis.
Quod est admittere illam esse priorem vir-
tualiter, prioritate saltem quo.

115.

Instabis, quia homo generans assimilatur si-
bi filium in hypostasi: quæ tamen non est
ratio seu principium agendi, quemadmo-
dum neque in hærio in occidentibus, vt pa-
ter in Christo, & in mysterio Eucharistiæ.
Nam hærio Christus non minus agit na-
turaliter, quàm si haberet propriam hypo-
stasim: & hærio Eucharistica perinde
agunt, ac si subiecto inhaerent. Respon-
deo, hominem sibi quidem assimilare geni-
tum in hypostasi, sed non primariò. Axi-
oma autem supra allatum loquitur solum

de eo, in quo productum primariò assimi-
latur producenti ex vi & ratione formali
productionis.

Tertio, contra secundam rationem obij-
cit Vasquez disput. 113. capit. 21. & 22. rati-
onem imaginis & similitudinis, quæ re-
quiritur ad esse filij, non consistere in virtu-
te communicandi eandem naturam, sed in
ipla tantum naturæ communione. Secundò,
si Spiritus sanctus produceret aliam perso-
nam, tamen non esset filius. Tertio, in humanis
si filius potest alium producere, potest produ-
cere per generationem, quod in Filio Dei
non reperitur. Ergo non inde est filius in
Deo. Quarto, addit Suarez lib. 11. capit. 6.
num. 4. similitudinem inter personas diui-
nas non esse attendendam secundum pro-
prietates principij, aut procedentis à prin-
cipio: alioqui Verbum non esset filius ne-
que imago Patris, qui non est illi similis
in propria ratione filij. Ergo sufficit simili-
tudo in natura.

Ad primum Respondeo negando antee-
dens. Generatio enim hoc per se postulat,
vt naturam communicet cum fecunditate,
licet per accidens possit hoc impediri in re-
bus creatis, sicut in illis potest esse defectus
& modicum, seu peccata naturæ. At in
Deo est perfectissima generatio, defectus in-
capax & impediens.

Ad secundum Respondeo, si Spiritus san-
ctus produceret aliam personam, non tamen
fœt filius defectu primæ rationis, si in ge-
neratione eius habenda est ratio, vt probabile
est. Id est, si ad generationem requiritur,
vt sit origo viuens à viuente coniuncto
in similitudinem naturæ, secundum ratio-
nem vitæ primariam, per se primò acceptam
vi generationis. Sed nihil inde sequitur con-
tra vobram sententiam.

Ad tertium Respondeo, generationem di-
uinam esse vnicam: & hoc ex perfectione ge-
nerandi, qui totam in se absorbet generatio-
nem diuinam. Et quemadmodum generatio
diuina hoc habet proprium, vt sit in ea
naturæ communicatio, non productio, licet
in creatis natura etiam producat: ita pro-
prium quoque habet vt sit vnicam. Neque il-
lud est in ratione filij generandi, vt habeat
& ipse fecunditatem ad alium filium, qui nempe
& ipse fecundus existat: sed sufficit vt suo
principio sit similis, & in natura, & in fecun-
ditate ad communicandam eandem naturam.

Ad quartum Respondeo, in diuinis neces-
sariane esse differentiam & distinctionem: alio-
qui neque principium in Deo esse posset, ne-
que aliquid procedens. At inde non sequitur
quod si vnum procedens habeat aliquid fecun-
dum suam processionem, quod alius non ha-
beat: non possit in eo differre tum vnum pro-
cedens ab alio, tum vna processio ab alia.
Est autem discrimen inter proprietatem pro-
cedentis & omnino propriam, partim
proprietatem partim communem, partim
proprietatem: quod omnino propria con-
stituat simpliciter & omnino distinctum ab alia

verò partim simile, partim distinctum & distinctum. Et quatenus constituit simile, facit ad rationem generationis. Filius autem diuinus non tantum cum generatione & aliquo modo per generationem, habet naturam sibi communicatam: sed & fecunditatem seu rationem principij: non ad seipsum, neque ad Patrem: sed ad Spiritum sanctum: quam rationem Spiritus sanctus non potest habere.

SECTIO X.

Cur processio Filij & Spiritus sancti non sit creatio, vel effectio: & cur non plures in diuinis processionibus quam duæ?

119. Quid processio Filij & Spiritus sancti non sit creatio, vel effectio, fide diuina certum est. Nam de utroque dicitur in Symbolo Athanasij: *Filius à Patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus: & Spiritus sanctus à Patre, & Filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.* Et in Symbolo Nicæno: *Genitum non factum, consubstantialem Patri &c.* Ratio uero generalis hæc est: quia creatio, & effectio qualiscunque, significant deductionem rei à non esse ad esse: secus autem generatio, & spiratio diuina, quarum termini non sunt non-ens, neque actu, quasi aliquando non sint reipsa antequam producantur: neque in potentia, quasi aliquando potuerint non esse reipsa, licet de facto semper fuerint. Vnde inter diuinas processionibus, & creationem vel effectioem quamlibet, illud etiam discrimen est, quod illæ sint absolute necessaria: istæ uero, saltem respectu Dei sint liberae. Eademque de causa Pater, & spirator non sunt causæ Filij & Spiritus sancti: quia non producant aliquid absolute possibile non esse. Et Filius, ac Spiritus sanctus non pendunt à Patre & à spiratore: quia quod absolute necessarium est, non est per dependentiam ab alio: sed si est ab alio, est per absolute necessariam connexionem cum illo: ita ut tam necessarium sit esse personam productam, quam esse personam quæ producit: neque magis pendeat producta à producente, quam producens à producta: sed utraque neque propter alteram, seu ad alteram sit.

120. Alij aliam rationem addunt: quia nimirum in quavis creatione, vel effectioe, causa influit aliud esse, quam idipsum quod habet, datque producto essentiam seu naturam numero saltim à sua diuersam. Quod in diuinis processionibus non fit. Procedens enim ipsamet numero essentiam producentis accipit. Verum hæc ratio ualere non potest apud eos qui tenent modos non distinguendi à re modificata. Fiunt enim quauis non habeant neque accipiant aliud esse, distinctum ab esse rei seipsam modificantem. Ut quando quis se localiter mouet: quando anima rationalis seipsam vnic partibus ali-

menti dispositis ad nutritionem. Ex eo uero quod generatio Filij & processio Spiritus sancti non sint creatio vel effectio: fit, ut producens in diuinis non uocetur causa à Latinis, licet à Græcis dicatur *aitios* ut à Basilio, Gregorio Nysseno, Nazianzeno, Damasceno, Theophylacto, & alijs. Sed isti sumunt *aitios* seu causam, remotis imperfectionibus contingentiae, & dependentiae, seu prioritatis naturæ: neque plus dicunt nomine causa, quam Latini nomine principij. Et hæc de prima parte quæstionis propositæ.

De secunda uero, Cur in diuinis non sint plures processionibus reales quam duæ, ratio est, quia diuinæ processionibus, quæ sunt ad terminos immanentes, & uelut receptos in ipsa essentia diuina, fundantur in operationibus ex natura sua propriaque ratione immanentibus, quæ in natura purè spirituali duæ tantum sunt, nempe intelligere & uelle: & in natura diuina perfectissimè infinita non multiplicantur. Ea enim est uirtus intelligentiæ, & uoluntatis diuinæ, ut unico actu realiter omnia intelligat: omnia item unico actu uelit quæcunque uult. Vnaguæque uero harum operationum, quatenus essentialis est, & prior proprietatibus personalibus (qua sola ratione potest esse fundamentum fecunditatis, ut supra uisum est) habet uiam fecunditatem & uiam per se ipsam sibi adequatam. Et vnaguæque fecunditas processio habet etiam unum terminum sibi adequatum. Vnde non potest talis processio quasi numero multiplicari intra eandem speciem, cum qualibet totam suam radicem & fundamentum adequatè exhauriat. Ita Alexius, Bonauent. Richardus, Scotus, Gabriel, Marsilius, Henricus, & Recentiores communiter cum Suarez, lib. 1. capite 9. num. 6. Consentit etiam D. Thomas quæst. 27. artic. 5. ubi præterea rationem reddit, cur potentia Dei executiua, quæ intellectum & uoluntatem sequitur, & essentialis est, non habeat suam processionem, ut intellectus & uoluntas: quia, inquit, processionibus diuinarum personarum debent esse ad intra: potentia uero est principium tantum productuum ad extra, & ad transeuntem operandum.

122. Dixi, *reales processionibus*: per quas nimirum aliquid realiter & uere producat, cuiusmodi sunt processionibus personarum. Alioqui enim, si sermo esset, etiam de logicis seu virtualibus processionibus, illa plurimæ sunt in Deo. Nam attributa multa, etiam absoluta, alia ab alijs emanant logicè: & paternitas ipsa, aliæque omnes proprietates personales, emanant virtualiter ab essentia diuina, non tamen proprie & realiter. Nam in emanatione reali seu physica debet esse realis distinctio inter producens & productum: quæ non est inter attributa absoluta, nec inter essentiam & proprietates personales.

Pa. le nos. est uere causa Filij, nec uterq. Spiritus S.

117. Cur in diuinis duæ tantum processionibus?

Suar. S. Thom.

122.

inter illa est virtualis quaedam emanatio & processio. Nam essentia diuina continet in se virtualiter relationes personales: ac proinde concipi possunt relationes virtualiter manare ab essentia. Sicut quia possunt concipi attributa quaedam communia manare ab illis: v. g. actus omnes intellectus & voluntatis, tam essentielles, quam contingentes, procedere quodammodo ab intelligentia, & voluntate, considerata per modum potentiae & actus primi, vt recte docent inter Recentiores Molina quaest. 27. art. 3. disp. 4. & Becan. cap. de Trinit. quaest. 3. in fine, vbi expressè admittit quod de emanatione relationum ab essentia diximus.

123.

Potest licet intellectio & volitio diuina essentialiter non distinguantur nisi virtualiter; atque etiam fecunditates, quae illas sequuntur, non distinguantur realiter inter

se quoad id quod habent formaliter ex parte principij: differunt tamen realiter ex parte terminorum. Producent enim terminos realiter diuersos. Quod non est difficultus, quam potentiam executiuam, licet reynicam & simplicissimam in Deo, producere ad extra terminos specie & numero realiter diuersos. Eadem enim virtus potest ad multa numero & specie diuersa valere. Neque propterea debet in plures rationes distingui, nisi sit tanta, vt eius eminentia siue amplitudo virtualis aequiueat multis virtutibus diuersis. Ex qua etiam virtuali amplitudine & distinctione fit, vt quod emanat secundum vnam rationem, non emanet secundum vnam formaliter, sed tantum identice. Sicut in diuinis, Filius non procedit a voluntate formaliter, nec Spiritus sanctus ab intellectu, sed identice tantum.

DISPV TATIO

VIGESIMA QVINTA.

De relationibus personarum diuinarum.

- Sectio I. *Sintne inter personas diuinas relationes reales?*
 Sectio II. *An relationes personarum diuinarum sint transcendentales, vel Categoricae?*
 Sectio III. *Quomodo relationes personarum diuinarum distinguantur ab essentia?*
 Sectio IV. *An relationes seu proprietates personarum diuinarum includantur in essentia formaliter?*
 Sectio V. *An relationes seu proprietates diuinarum personarum includant formaliter essentiam?*
 Sectio VI. *Respondetur argumentis contrariae sententiae.*
 Sectio VII. *An relationes seu proprietates personarum diuinarum distinguantur realiter inter se?*
 Sectio VIII. *Utrum in creaturis respiciatur similis identitas cum distinctione reali?*
 Sectio IX. *An relationes, seu proprietates personarum diuinarum, sint perfectiones: & quales?*
 Sectio X. *Soluuntur argumenta contrariarum opinionum.*
 Sectio XI. *An relationes, seu proprietates personarum diuinarum sint modi diuinae essentiae?*
 Sectio XII. *An relationes diuinarum personarum sint plures res, & plures entitates relatiuae?*